

H. C. ANDERSENS BREVE TIL ROBERT WATT
1865-1874

VED

H. TOPSØE-JENSEN

II

Med fede Typer paa Forsiden af Figaro Nr. 90 meddelte Redaktionen 15.12.1867: „Det glæder os at kunne meddele vore Læsere, at Fortællingen „Den vilde Rose“ vil blive efterfulgt af et nyt, større Eventyr af H. C. Andersen, betitlet „Peiter, Peter og Peer“, ligesom der om kort Tid vil komme et Digt af Henrik Hertz“. Eventyret havde været længe undervejs. Det var paabegyndt 14.1.1867, blev skrevet færdigt paa Rølighed samme Sommer, men da Tilhørerne var utilfreds med visse Partier, maatte disse omarbejdes. 9.1.1868 bragte Digteren Korrekturen paa Bladet, og Eventyret stod trykt 12.1. i Figaro Nr. 94. Næste Dag sendte Andersen Eksemplarer bl. a. til sin Oversætter Frk. Augusta Plesner (1817-85) i London og til sin Gudsøn Christian Christoph Holstein paa Holsteinborg.

Kjære Ven!

[8.4.1868]

Iaften skulde jeg læse et Par af mine nyeste Eventyr, jeg vilde gjerne foredrage „Peiter, Peter og Peer“, men var ikke istand til at finde den; Frøken Hallager lovede at skaffe mig et Exemplar hos Een af sine Bekjendtere, men der fandt hun den ikke og gik da uden videre op til Dem hvor Deres Pige udleverede hende et Exemplar, men det er mig meget imod, og jeg beder Dem unskylde, dernæst lad mig vide om De vil have det igjen eller jeg tør beholde det med til Odense, dernæst maa jeg berigtige at det er slet ikke der hvor hun har sagt jeg iaften skulde læse, men et ganske andet Sted. Hun har misforstaaet mig. Vi sees snart.

Deres Ven H.C.Andersen.

Afsnit I findes i foregaaende Aargang af „Fund og Forskning“ Side 111-155.

Kommentaren til Brevet læses i Dagbogen 8.4., Kongens Fødselsdag: „Før jeg gik til Melchior's . . . kom Tilsigelse til Dronningen om jeg havde Tid at kunne komme der om Aftenen Kl 9 og læse lidt for dem. Jeg søgte nu at finde Eventyret Peiter, Peter og Peer, Frøken Hallager havde det ikke men lovede at faae det hos en af hendes Bekjendter her tæt ved, det fandtes ikke og saa gaaer hun hen til Watt og da han ikke er hjemme faaer hun Pigen til at aabne hans Stue og tager uden videre Nummeret ud af hans henlagte Samling af Figaro, jeg blev ærgerlig derover og skrev strax et Par Ord til Watt“.

H. C. Andersen havde lovet at læse op i Odense til Fordel for Frederik VII.s Stiftelse. Han rejste fra København 21.4. og blev til d. 26. i Odense, boede hos Katedralskolens Rektor, Professor R. J. F. Henrichsen og fik under Besøget Brev fra Watt 25.4. Oplæsningen var arrangeret af Hofskomager Hans Gredsted (1813-81). Stiftelsen ligger i Albanigade; den var oprettet 1862 paa Gredsted's Initiativ og rummede Friboliger for gamle værdige og trængende Haandværksmestre og deres Enker. Oplæsningen fandt under stor Tilslutning Sted paa Larsens Hotel 23.4. og 24.4., der indkom ialt 220 Rdlr. 25.4. besøgte Digteren Stiftelsen og lovede „at læse et tilkommende Aar for at skaffe lidt mere“ (Dagbogen); det blev der dog ikke noget af. I Odense Teater spillede Carl Vilhelm Orlamundt's (1807-71) Selskab 24.4. H. C. Andersen: Den nye Barselstue og derefter Vaudevillekomedien En flot Herre (af Clairville og Victor Bernard). Da Tæppet faldt for Den nye Barselstue udbragte Stadens Borgmester, Louis Mourier (1805-77) et Leve for Forfatteren, ledsaget af Touche fra Orkestret. 26.4. fortsattes Rejsen over Hamburg, Minden, Arnheim til Amsterdam, hvor H. C. Andersen denne Gang boede hos A. L. Brandts Broder, Grosserer Georg Brandt (1830-89), og hvor han blev til 7.5.

Kjære Ven!

Amsterdam den 3 Mai 1868

Tak fordi De i Odense glædede mig med Brev, jeg boede hos Professor Henrichsen, Foredragene gik særdeles godt, ja den anden Dag var jeg saa aldeles uden Frygt at jeg vist aldrig har læst bedre; Salen var ganske opfyldt med Tilhørere, som kom mig varmt og hjerteligt imøde. Jeg besøgte derpaa Frederik den Syvendes Stiftelse som jeg havde læst for, talte der med de gamle Haandværkere og Enkerne, hvor vare de glade og taknemlige. Jeg var meget lykkelig derved. Der var saa reent og net i hver Stue, ja i flere fandtes Blomster; hver Familie har to Værelser og en stor Haveplet hvori de kunne plante Kjøkkenurter for hele Aaret. Veiret var smukt, Danebrog var heiset, det var en deilig Dag.

Robert Watt. Peder Most fot. ca. 1875.

Over Hamborg og Arnheim kom jeg i Torsdags Morges til Amsterdam, hvor jeg paa det hjerteligste blev modtaget af Hr Kjøbmand Brandt, i hvis velhavende hyggelige Huus jeg nu har mit Hjem. Jeg har allerede seet en Deel af mine Venner; Veiret er efter at det paa hele Reisen her til havde været raat, vaadt og stormende, blevet klart og varmt; Solen skinner, Træerne ere grønne, her mylrer med Blomster; jeg staaer igjen i Foraaret. Dog jeg glemmer at fortælle Dem en Festlighed i Odense; Hr Orlamundts Selskab opførte under mit Ophold der: „Den nye Barselstue“; jeg fik en heel Loge, der laae Blomster paa min Plads, og efter at Stykket var endt, udbragte Hr Borgemesteren for mig et Leve der

istemtes af hele Publicum og forstærkedes ved Orchestrets Fanfare. Men nu til Holland igjen, for atter at tale med Dem om Hjemmet og Theater. Jeg fik igaar „Dagbladet“ og læste heri en Anmeldelse af Forestillingen i Casino, da „For evig“ blev givet. Frøken *Nøhr* bliver der meget dadlet og efter min Opfattelse af denne unge Piges Talent, eller rettere, hendes Komediespil, troer jeg Anmelderen har Ret; det jog derfor igjennem mig da jeg hørte af Hr Directeur Rasmussen at hun skulde udføre *Cecilie* i *Mulatten*, jeg foreslog en *Anden* men han sagde at Frøken *Nøhr* var den bedste og den som var venligst anseet af Publicum; men det kan hun dog ikke være efter den seneste Omtale, som jeg troer begrundet. Jeg saae hende første Gang i en Landsbyhistorie, hun drog den ved sin Langsommelighed og Maneer aldeles ned i det Kjedelige og Stykket der før var vel omtalt, og just sagt om at den tydske Sentimentalitet var ved Bearbejderen heldig fjernet blev nu af en ny Anmelder, der da syntes Frøken *Nøhr* gunstig, tildeelt alle Feilene. Jeg vilde ikke sige en Kunstner som Hr *Stigaard*, nei naar han kom med en Bøn til mig og jeg tillod derfor at han fik *Mulatten* til Opførelse, ja at ogsaa Casino et Par Aftener havde Gavn deraf, naar det kongelige Theaters Directeur tillod det. Det er skeet; men det maa dog nogenlunde kunde spilles, Frøken *Nøhr* kan ikke give *Cicilie*, det maa være Een der viser noget mere Talent og kan sige *Vers*. Viis mig den store Tjeneste, kjære Ven, naar De har læst dette Brev, at tale med Hr Rasmussen derom. Een Aften vil Stykket vel nok kunde give Huus, men Casino faaer ingen Gavn deraf og Stykket og jeg som Forfatter ville den første Aften være slaaet istykker. Før jeg reiste blev der sagt mig af Een af de medvirkende at det maatte blive uheldigt. Jeg har givet min Tilladelse til *Mulattens* Opførelse paa Casino, og tager *ikke* mit Ord tilbage, Hovedrollen vil blive godt udført og vel et Par *Andre*. Men næsten troer jeg at det var Bedst at man ikke gav det, men hellere valgte: „Paa *Langebros*“ der længe ikke er givet, ikke kan koste Casino Noget og ganske vist ved en første Forestilling vil give Hr *Stigaard* fuldt Huus. Tag Dem af Sagen kjære Ven, Hr Rasmussen, Hr *Stigaard* og Hr *Bruun* ere nok de tre som jeg venter ville tage sig af Sagen. Skriv mig senere lidt herom, og da jeg ikke venter Brev fra Dem medens jeg er i Holland, hvor jeg flyver lidt om, saa send Brevet til Paris, til Legationen eller posterestante (i Paris bliver jeg meget kort).

Tak for Deres Omhue hvad „I *Veturinens Vogn*“ angaaer. Dem kan jeg altid forlade mig paa. Hvad skal jeg nu meddele Dem fra Holland, De maaskee kan benytte? – *Ten-Kates* Oversættelse af *Øehlenschlägers Correggio* skal nu bringes paa Scenen i Amsterdam. Her synes Theatret ikke at staae i stor Anseelse uagtet her ere gode Kræfter. Det er derfor

af god Betydning at en Mand som Ten-Kate, Hollands nu betydeligste Digter, og dertil høit agtet Geistlig sætter sit Navn paa et Arbeide der kommer paa Scenen.

Snart hører De fra mig! hils Edgar Collin og alle Venner som venligt tænke paa Deres meget hengivne

H. C. Andersen

Hr. Redacteur Robert Watt

Casinos populære Førstekraft, Skuespiller Lauritz Stigaard, Folkekomediernes Romantiker, havde til sin Benefice ønsket at spille Titelrollen i H. C. Andersens Drama *Mulatten* (opf. 1. G. 3.2.1840 paa Det kgl. Teater). Casino havde faaet Tilladelse til at opføre Stykket, ligesom Digteren havde givet sit Samtykke. Direktør Theodorus Rasmussen (1814-93) havde Planer om at lade Cecilies vigtige Rolle, der var kreeret af Fru Heiberg, udføre af en af Teatrets unge Kunstnerinder, Frk. Anna Nøhr (1852-91), der tidligere havde spillet Anna i Mosenthals Folkeskuespil *En Landsbyhistorie*, som H. C. Andersen havde oversat 1855. Andersen havde ikke større Tanker om hendes Talent og læste nu i *Dagbladet* 26.4. en knusende Anmeldelse af *For evig! eller Medicin mod en Elskovsruus*, Lystspil i 2 Akter af Scribe & Co. Her blev der ikke lagt Fingrene imellem overfor Frk. Nøhr, der i sin Tid som halvt et Barn havde gjort Lykke ved sin Ungdom, men hvor nu daarlig Instruksion havde fordærvet gode Anlæg, tilintetgjort Sandhed og Naturlighed og sat en tillært, grimaceret Spillemaade i Stedet. Hun bevæger sig som en automatisk Figur, har intet Begreb om Stemmeføring, hendes Diktion er misdannet, stundom falsk, altid ufri. *Figaro* Nr. 110, 3.5.1868, kommer til det samme Resultat og tror, „at hendes Venner gjorde hende en sandere Tjeneste ved at holde hende fra Scenen endnu i en rum Tid, under hvilken hun burde studere alvorligt under en passende Vejledning“. H. C. Andersens Paa Langebro, Folkekomedie med Kor og Sange i fire Akter efter Musæus og Kotzebue, havde haft *Première* paa Casino 9.3.1864. Den blev genopført i ny Indstudering 15.10.1869 med Stigaard i Hovedrollen. Forfatteren M. W. Bruun, der havde været Direktør for Casino 1860-62, og som blev Dagmartheatrets første Direktør, skulde iscenesætte *Mulatten*. (*Dagbogen* 20.4.1868: „Bragt i Casino *Mulatten* med Forkortninger, Bruun skal sætte den i Scene“).

Vinteren 1868 havde C. St. A. Bille Planer om at faa arrangeret en romersk Fest „for at tilbagekalde gamle Minder“; saadanne Fester havde med stort Held været afholdt i 1830erne. Andersen kom i Komiteen; han prøvede paa at slippe ud igen, mest af Frygt for et eventuelt økonomisk Medansvar, men Edvard Collin fik ham dog til at blive. Han bad Hertz

skrive en Sang, men „han bad sig fri, da Indtrykkene fra Italien nu vare blevne saa gamle“ (Dagbogen 9.2.). Selv skrev han 13.2.-16.2. et lille dramatisk Forspil til Festen: I Vetturinens Vogn. Festen blev imidlertid ikke til noget: „Romergildet er gaaet ind da kun 80 tegnede sig“ (Dagbogen 25.2.). Bødtcher brændte inde med en Vise, der – som før fortalt – kom i Figaro Nr. 108. Da Andersen 24.3. havde læst op i Studenterforeningen, prøvede han bagefter at interessere Senioratet for sit lille Stykke (maaske til Otto Zincks Forestilling af Studenter 4.4.): „Nede i Senioratet læste jeg i Vetturinens Vogn, de havde Ingen til at spille smukt nok de to Elskende“. Watt har altsaa lovet at tage sig af den lille dramatiske Situation. Brevets sidste Linier: „Ten-Kates Oversættelse . . . Arbejde der kommer paa Scenen“ er lidt omredigerede trykt 10.5. 1868 i Figaro Nr. 111 under Rubriken Fra alle Lande. Sst. staar: „H.C. Andersen er ankommet til Amsterdam og fortsætter til Paris“. Hertil kom Digteren 11.5. Han blev i Byen til 19.5. og skrev, dog først 17.5. (Dagbogen), herfra det følgende Brev:

Kjære Ven!

Paris 16 Mai 1868.

Imorgen har jeg været en Uge i Paris, og om Gud vil reiser jeg herfra overmorgen, thi jeg morer mig ikke som i forrige Aar. Jeg savner Udstillingen, jeg savner ogsaa *Dem*, som ved Deres kammeratlige Elskværdighed bidrog til at Opholdet blev behageligt. Jeg boer denne Gang særdeles godt, i samme Hotel som vi begge boede; ved min Ankomst traf jeg her Kammerherre Wolfhagen, der med vor Landsmand Schmidt vilde til London, jeg fløttede ind i Wolfhagens Leilighed, der er lidt dyr men da Opholdet kun er en Uges Tid fortryder jeg det ikke. Iforgaars havde Dr Arndrup, Clasen-Lange, Drevsen og endnu et Par Landsmænd arrangeret en livlig Middag for mig, ogsaa Tarbé var der og jeg kjørte med ham i Operaen hvor hans Moder, der nok skriver og componerer havde en Loge, hun var ret høflig og jeg hørte Musikken til Passiellos Barberen i Sevilla der var componeret før Rosini skrev sit Mesterværk. Jeg har ogsaa hørt Aubers nyeste Opera: *Le premier jour de bonheur*, hvori jeg havde den Fornøielse at høre min Yndling Capoul. Musikken er livlig og mærkeligt bliver det altid at den gamle Auber, han er oppe i de 80, endnu kan give Noget saa frisk; han lever Ungkarle Liv og der er sagt ham den Kompliment at han fire Gange har fyldt sit 20de Aar. Genevay har jeg besøgt han boer uendelig langt ude i By-Enden og paa femte Sal, men der var særdeles smukt hos ham; hans Datter tegner paa Porcelain, jeg saae et nydeligt Arbejde af hende. Clasen Lange sender Dem venlige Hilsener han reiser meget snart til Wien og derfra til Danmark. –

Hvad min Reise angaaer da gik jeg fra Amsterdam over Antwerpen og blev et Par Dage i Gent hvor en elskværdig Landsmand, Kjøbmand Løwener gjæstfri aabnede mig sit Huus, jeg boede der og havde det udmærket. I Mandags Aftes kom jeg til Paris, hvor Einar Drevesen tog imod mig paa Banegaarden. Han og de andre Landsmænd boe næsten alle ude i det latinske Qvarteer og der er langt ud. Overmorgen som sagt, ønsker jeg at flyve over Dijon til Geneve hvor vor Landsmand Jurgensen fra Locle har kjøbt sig et Landsted og hvor han har indbudt mig at boe, alle Breve lader jeg imidlertid indtil videre, gaae til Neuchatel poste restante da jeg to Gange kommer gennem denne By. Hvad De mælder mig om Mulatten er ikke trøstelig, men lad nu gaae! gid Hr Stiigaard maa have nogen Gavn af Stykket. Hils ham! – Ja De maa endelig hilse alle gode Venner og Veninder; vil Gud er jeg i Slutningen af Juni i Danmark, det vil sige i Fyen, men saa er Reisen kort til Kjøbenhavn. Dette Brev seer De er aldeles for Deres eget Øre, jeg har ikke Noget at fortælle. Varmen er voldsom, min Mave er daarlig, jeg gruer lidt for den lange ildvarme Tour over Dijon.

Lev nu hjertelig vel! Deres hengivne H. C. Andersen.

Ægyptologen, senere Professor Vald. Schmidt var Kommitteret ved Verdensudstillingens danske Afdeling. Student Ludvig Classen Lange (1841-83), Officersaspirant i Krigen 1864, levede en Tid i Paris og døde i Marseille. Dr. Arndrup er Lægen Emil Arendrup (1838-71), Drevesen er Assistent i Nationalbanken Einar Drewsen (1833-73), Søn af H. C. Andersens nære Venner, Justitiarius i Kriminalretten, Etatsraad (1869 Konferensraad) Adolph Drewsen og Ingeborg Drewsen, f. Collin. Journalisten og Forfatteren Eugène Tarbé des Sablons (1843-77), der især virkede som Musikanmelder, havde deltaget i det franske Journalistbesøg i København i August 1867, og Andersen havde mødt ham 14.9.1867 i Paris ved et Gilde for de franske Journalister, der havde været i Danmark; efter Bordet havde Tarbé spillet den forbudte Marseillaise. Gildet er udførligt omtalt i Figaro Nr. 78 (22.9.1867). Sammenkomsten med Dr. Arendrup og flere Landsmænd fandt Sted 15.6. Bagefter kørte man, indbudt af Tarbé, til Teatret Fantaisies-Parisiennes, hvor Tarbés Moder havde en Loge. Man opførte Barberen i Sevilla (1782) af Giovanni Paesiello (1740-1816); Rossinis berømte Opera til samme Tekst er fra 1816. Tarbés Moder baade komponerede og skrev; Figaro meddelte, at hun havde komponeret en Opera Les Bataves, som *maaske* skulde op paa Opéra comique. D.F.E.Auber (1782-1871) havde 15.2.1868 haft Premi-

ère paa Opéra comique paa sin nyeste Opera *Le premier jour de bonheur*, som Andersen hørte 14.5.; Sangeren Joseph-Amédée-Victor Capoul (1839-1924) var 1861-72 knyttet til denne Scene. Journalisten Antoine Genevay (f. 1811) havde vor Digter ogsaa gjort Bekendtskab med i Paris i September 1867 (Dagbogen 7.9. og 14.9.). Han var nær Ven af Watt og havde 14.9. udbragt Andersens Skaal ved Journalist-Gildet. Digteren havde nu 15.5.1868 været paa Besøg hos Genevay. Watt omtalte 31.5.1868 i *Figaro* Nr. 114 den lille Fest for Andersen. Hos Grosserer Sophus Løwener (død 1890) i Gent havde H. C. Andersen været Gæst 8.5.-11.5. Han havde 4.5. truffet Løwener ved en Middag hos Georg Brandt og var blevet indbudt til at besøge ham.

H. C. Andersen havde faaet opfyldt sit Ønske om at slippe for Frøken Nøhr i Mulatten. Men det viste sig snart, at han var kommet fra Asken og i Ilden. Det maa have staaet i Watts Brev, at Cecilies Rolle nu var blevet betroet en anden af Casinos unge Skuespillerinder, og Digteren imødesaa med bange Anelser Resultatet. Ganske vist skriver han 25.5. til Fru Henriques fra Genève: „I denne Morgen fik jeg et Brev fra den trofaste Robert Watt, han fortalte at Stigaard, uagtet det smukke Veir havde glimrende Huus til Mulatten, men han skriver ikke hvorledes Stykket selv blev optaget“. Det var nemlig ogsaa kun saa som saa. 19.5. fandt Beneficeforestillingen Sted, og d. 22. stod der en meget ubehagelig Anmeldelse i Dagbladet, som ellers altid var Andersen saa venligt stemt. Digteren havde været bedre tjent, stod der, med at dette Forsøg ikke havde fundet Sted. Det antydedes forsigtigt, at Stykket selv var forældet, og det sagdes lige ud, at Udførelsen var helt utilstrækkelig; dette gjaldt ogsaa Lauritz Stigaard, kun Frk. Lerche (Eleonore) og Hr. Andersen (Palème) fik et Par rosende Ord. „Frk. Theill var af Alle den Uheldigste. Hendes af Naturen uskjønne Organ er ikke dannet ved nogen kunstnerisk Skole, og hun er ude af Stand til at beherske det. . . . Hendes Deklamation, ja den blotte Udtale er i høi Grad uheldig. Ligesom Frøken Nøhr trænger hun til en sikker, elementair kunstnerisk Veiledning, for hvilken der desværre ikke synes at være sørget ved Kasinos Theater“. *Figaro* Nr. 113 (24.5.) var endnu skrappere i sin Dom over den arme Pige, der fik læst og paaskrevet: „Det gjør os ondt at maatte sige det, tilmed da vi troe, at Frk. Theill har en ærlig Villie og megen Følelse; men hendes Præstation i Tirsdags var saaledes, at det vilde være urigtigt, om Kritiken længere lukkede Øinene og tav stille. Det er en Uret mod Forfatteren og en Udfordring til Publikum at lade noget saa Umodent komme frem“ o.s.v., o.s.v. Fru Melchior kunde dog 3.6. berolige Andersen med, at Folk morede sig.

19.5. rejste H.C.Andersen fra Paris til Dijon; 20.5. videre til Neuchâtel. Her faldt han paa Banegaarden i hele sin Længde, slog Hul paa højre Albu og Huden af begge Knæ. 23.5. kom han til Genève. Ifølge Dagbogen sendte han 24.5. et Brev til Watt. Ved Hjælp af følgende Notits i Figaro 7.6. (Nr. 115) kan man gætte sig til Indholdet: „H. C. Andersen er fra Paris gaaet til Schweiz, hvor han blandt andet i nogen Tid har opholdt sig hos vor Landsmand Jürgensen ved Locle. Paa en Jernbanestation i Nærheden af Neuschatel var han ved et Fald nær kommen alvorlig til Skade, men slap med nogle lette Contusioner, der dog imidlertid nødsagede ham til at holde sig rolig i sidstnævnte By i tre Dage“. I Genève blev Digteren til 1.6.

Fra Genève gik Rejsen videre 1.6.-7.6. over Ouchy, Lausanne, Bern, Basel, Baden-Baden, Darmstadt, Mainz til Ems. Her indtraf 9.6. et nyt og alvorligere Uheld.

Kjære Ven!

Ems den 12 Juni 1868.

Allerede som imorgen ventede jeg at være i Odense, men i Ems ligger jeg endnu, ja jeg ligger alt i et Par Dage paa Sophaen. Jeg er paa denne Reise en sand „Klumpe-Dumpe“. Jeg kom her i Søndagsmorges, blev indkvarteret i Cuurhuset og da jeg om Aftenen kom fra Promenaden, gik jeg en Trappe for høit og kom paa en mørk Gang, jeg troede den førte til mit Værelse, men det var ikke Tilfældet, man havde midt i Gangen stillet en stor Kasse eller Kuffert, det var umueligt at see den, jeg gaaer til, støder imod og forslaaer meget slemt mit Skinnebeen, jeg badede det hele Natten, det smertede stærkt og var i et Blod, om Morgenen maatte jeg lade Lægen kalde og han forordnede at jeg ideligt skulde bade med Iis, som igaar morges meente han jeg vilde kunde reise, men da han saae paa Saaret, bød han mig blive endnu igaar og fortsætte med Iisvand; imorges blev det endelig forbundet og han sagde at jeg nok kunde reise, men være forsigtig og ikke gaae formeget. Jeg har nu prøvet at stige ned af Trapperne og naae Cuursalen, men føler mig saa overordenlig mat og har Besværighed ved at gaae, saa at jeg endnu i Dag ikke reiser. Spørger Een eller Anden af mine Venner Dem om mit Befindende, da siig at det er gaaet godt frem og jeg haaber om ikke mange Dage at være i Fyen.

Her er en stor Deel Fremmede, og alle Landsmænd have venligt besøgt mig, i denne Morgen var Hr og Fru Liebe, samt Nyerup og Frøken Lange, de vare saa deeltagende og elskværdige. Nyerup seer særdeles vel ud og lyser af Glæde; det havde jeg nu slet ikke tænkt at jeg skulde see Massaniello og Viola som Forlovede. De synes begge saa lykkelige. Det

glæder mig at han har faaet Farinellis Rolle og Frøken Lange Preciosas i samme Stykke, den Rolle ligger aldeles for hendes hele Personlighed og hun vil ved sin smukke Sangstemme give den fornyet Interesse.

I Schweiz var det mig for varmt nu er her næsten for koldt; jeg lagde Veien hertil over *Baden-Baden* hvor jeg meget tænkte paa vort behagelige Sammenværen ifjor; her var endnu ikke mange Fremmede, af kjendte Folk saae jeg kun Offenbach. Theatret var endnu ikke aabnet. Jeg skrev igaar til Fru Melchior om mit Uheld, men at jeg haabede at reise som i Dag, seer De hende da lad hende vide at det ikke er skeet, men at Lægen i Dag var særdeles tilfreds med mit Befindende. Maaskee er De selv slet ikke i Kjøbenhavn, De skrev om en Jyllands Reise De tænkte paa. Er „Veturinens Vogn“ endnu ikke kjørt frem? Landsmændene kjende den ikke uagtet de læse „Figaro“. Hils Deres Søstre og ved disse Fru Eckardt; hils Hansen og Professor Høedt. – Hvor jeg ellers har kjedet mig ved saaledes at ligge et Par Dage; udenfor klang Musik, Banetogene dampede forbi, jeg laae febril og sov jeg lidt havde jeg altid fæle Drømme. Gud har før forundt mig at jeg ikke kjendte til at være syg! gid jeg nu, uden et nyt Uheld, maa naae hjem.

Hjerteligst H.C.Andersen

N B Dette Brev seer De nok er kun for Deres eget Øre!

Der var Teaterfolk fra København paa Kurophold i Ems: Opera-sanger Th.Liebe og Operasangerinde Emilie Liebe, f. Egense, Opera-sanger J.L.Nyrop og hans Forlovede, Skuespillerinden Agnes Lange. Masaniello (i Aubers Opera Den Stumme i Portici) havde været Nyrops glansfulde Debut 12.2.1862 paa Det kgl. Teater; Agnes Lange havde 22.1.1868 1ste Gang spillet Viola i Shakespeares Helligtrekongers Aften, der i Sille Beyers Bearbejdelse hed Viola. Parret holdt Bryllup 18.9.1868. Farinelli var en af Det kgl. Teaters gamle Træffere, et Lystspil af de Forge, St.Georges og Leuven, behændigt oversat af J.L.Heiberg. Nyrop kom dog ikke til at spille Farinelli; Kammersanger Chr.Hansen beholdt Rollen, men som Farinellis Kæreste Preciosa optraadte Fru Agnes Nyrop første Gang 5.11.1869. I Baden-Baden havde Andersen været sammen med Watt 24.9.-26.9.1867; nu besøgte han Byen igen 5.6.-6.6. og mente i Spillebanken at have faaet Øje paa Jacques Offenbach.³⁶⁾ Brevet til Fru Melchior er dateret 10.6.1868. I Vetturinens Vogn maatte endnu vente et halvt Aar; det lille „Forpil til en paatænkt Romerfest her hjemme“ blev trykt December 1868 i Figaro, Vers og Prosa udgivet af Robert Watt, 1869, S. 4-14.³⁷⁾

13.6. rejste H.C.Andersen til Köln, d. 14. til Hannover og kom d. 15. til Hamburg. To Dage efter - 17.6. - flyttede han efter Indbydelse til Altona til Købmand John Warburg (1812-95), g. m. Laura, f. Stettiner (død 1881); han kendte Ægteparret fra Melchiors Hjem og havde før faaet Opfordringer til at bo hos dem. Han blev tilset af Lægen L.N. Marcus (1814-79), der var gift med Grosserer Melchiors Søster Galathea (1812-95).

Altona den 20 Juni 1868

Kjære Ven!

Ja endnu er jeg ikke naaet Hjemmet, mit syge Been, som jeg skrev til Dem om, har ikke tilladt det. Jeg maatte endnu blive to Dage længer i Ems og havde siden en Deel Smerte ved at sidde i Banevognen, først til Köln, saa til Hanover og endeligt til Hamborg; der i Hotellet fik jeg flere Besøg; en elskværdig, velhavende Familie, som jeg kjender fra Kjøbenhavn, indbød mig paa det hjerteligste at boe hos sig og faae den Pleie jeg ikke kunde faae saa god i Hotellet. Jeg fandt at jeg burde tage mod det velmeente Tilbud og jeg har det saa godt som Velvillie og Formue kan forskaffe mig det. Lægen har endnu hver Dag seet til mit stødte Been og forbundet det, men Saaret brænder, jeg er ikke rolig, uagtet Lægen siger at det gaaer godt fremad; for Øiet synes det ogsaa saaledes, men i Fornemmelsen synes jeg ikke det bedres. Jeg veed nu ikke om Lægen lader mig tage afsted om et Par Dage, det jeg gjerne vilde for at naae Odense, hvor jeg i Bispegaarden vil finde et hyggeligt Hjem. Jeg længes efter at høre fra Dem, kjære Ven, men det kan vel ikke skee medens jeg er her i Altona, sender De imidlertid Brev, da lad det komme til Hr Dr: Marcus i Altona, han er gift med Groserer Melchiors Søster, De kjender vist ham og hans Frue fra Melchiors paa „Rolighed“, han tager sig særdeles af mig og forsikkrer mig at jeg er en saa sund Natur at jeg bliver tidligere rask end de fleste Andre. Men tænk Dem:, jeg, som er et saadant uroligt Blod, maa ligge med opbundet Been og ved Stok humpe ind i Spisestuen. - Af Nyheder, De maaskee kan benytte, kan jeg fortælle at den berømte Otto Speckter, der, uden at forringe Pedersens store Fortjeneste, dog har givet de meest geniale Billeder til mine Eventyr, har fra London faaet Bestilling paa at illustrere alle mine seneste „Eventyr og Historier“. Han har besøgt mig og det ere ganske udmærkede Tegninger de han allerede har fuldendt. Især overraskedes jeg ved et deiligt Billed til „Sommergjakken“ og to andre til „Gjemt er ikke glemt“. Fra Bloch har jeg endeligt faaet Brev, han meddeelte mig at han havde holdt Bryllup og med sin unge Kone nu var i deres nye Hjem. Hils ham! hils *Melchiors, Billes, Hansen, Hoedt, Henriques, Alle*, som ven-

ligt erindrer mig, hver som De veed er mig venlig stemt. Lykønsk fra mig Deres Broder og hans Brud.

Hjerteligst H.C.Andersen

H.C.Andersen havde anmeldt sit Besøg sidst i Juni i Bispegaarden i Odense, men det trak ud med Helbredelsen af det syge Ben. Først 2.7. kom han til Biskop Engelstoft og fortsatte Hjemrejsen fra Odense 4.7. 16.6. fik han Besøg af sin tyske Illustrator Otto Speckter (1807-71), som han beundrede meget; han foretrak endog hans Billeder til Eventyrene for Vilhelm Pedersens. Speckter „kom at vise mig flere af sine Tegninger til mine seneste Eventyr, han har fra Engeland faaet Bestilling paa at illustrere til 60. Disse Tegninger ere ubetinget de meest geniale jeg nogensinde har seet; jeg var henrykt derover“, hedder det 17.6.1868 i Brev til Fru Collin.³⁸⁾ Billederne var bestemt for *Later Tales*, published during 1867 and 1868. Translated by Caroline Peachey, Augusta Plesner, and Henry Ward. With Illustrations by Otto Speckter (London 1869).³⁹⁾ 29.6. kom Speckter igen med nye Billeder. Sommergjækken stod oprindelig i Folkekalender for Danmark 1863; den blev optrykt i *Nye Eventyr og Historier. Anden Række, 4. Samling* (1866), hvori ogsaa Gjemt er ikke glemt findes. Som det var Andersens Mening, „benyttede“ Watt Ordene i Brevet om Speckter i en Notits i *Figaro* 28.6. (Nr. 118) under *Fra alle Lande*. Maleren Carl Bloch holdt 31.5.1868 Bryllup med Alma Trepka. Robert Watts yngre Broder William (1842-75) havde Andersen 8.7.1865 truffet paa Banegaarden i Randers (Dagbogen). Han etablerede sig 1867 i Aarhus, hvor han i Skolegade 36 startede en „Commissions-Speditions- og Incasso-Forretning“. William Watt blev 20.5.1871 gift med Marie Eleonora Lange, der allerede døde 1.9. samme Aar, kun 20 Aar gammel.⁴⁰⁾ Om hun er identisk med den af Andersen i Brevet omtalte Brud, kan næppe afgøres, men en Forlovelse paa tre Aar var jo dengang intet usædvanligt.

Kjære Ven!

Altona den 25 Juni 1868

Igaar Eftermiddags modtog jeg „Figaro“, som De havde sendt mig; hjertelig Tak! jeg blev glad ved igjen at faae et nyt Beviis paa at jeg saa venlig er i Deres Tanke, jeg er glad ved at see hvor trofast De er, og at jeg tilvisse har en Ven i Dem. Det norske Digt fornoiede mig, Afhandlingen om Bjørnsøns nyeste Bog interesserede mig særligt. I Odense Bispegaard ligge flere Breve til mig skriver Biskop Engelstoft og tilføier at eet af disse er fra Dem, jeg har imidlertid ikke ladet ham tilsende mig Brevene, da jeg hver Dag ventede, i overmorgen kommer jeg afsted; endnu

igaaer var det mit Haab, at jeg i Dag, ud paa Eftermiddagen, skulde naae Odense og da efter et Ophold af nogle Dage være i Kjøbenhavn, men da Lægen igaaer morges forbandt mit syge Been, sagde han at jeg endnu i Dag ikke turde reise, jeg spurgte da om naar det kunde skee og han svarede, „Dagen forud skal jeg sige, imorgen kan De reise!“ det klang kun lidt trøsteligt og uagtet han siger det gaaer godt fremad, har jeg dog Angest, især naar det jager i Benet og Saaret brænder. I Dag er det den 16de Dag siden jeg stødte mig og endnu i Nat vaagnede jeg flere Gange og følte Smerte. Jeg har imidlertid alle de Beqvemmeligheder der kan ønskes, jeg faaer jevnlig Besøg, har Blomster og Bøger; i Mandags var her en Musik Aften i Huset, der blev fortræffeligt spillet en Octet af Niels Gade; jeg som Patient med opstillet Been hørte til. Igaar fik jeg Besøg af Enken Fru Donner, hun var saa god at tilbyde mig at boe hos sig til jeg blev rask, hun har, hører jeg, et Huus som et Slot, med deilige Vægge-Malerier af Kaulbach; jeg tog naturligviis ikke mod det venlige Tilbud, da jeg allerede er i et godt Hjem hos høistelskverdige Mennesker der i allerhøieste Grad tage sig af mig. Men nu vilde jeg dog gjerne afsted og hver Dag siger jeg „overmorgen!“ De fleste af mine Venner i Kjøbenhavn vide vel mit Uheld og at jeg ligger her; man har sagt mig at det stod i en Avis, men om det er i en dansk eller tydsk veed jeg ikke. De var vel hos Melchior's paa Fødselsdagen i Tirsdags? jeg veed man ventede en stor Deel Venner. Bloch lever vel paradisisk glad hos sin unge, smukke Kone? Hvorledes staaer det til ude hos Henriques? Længe hørte jeg ikke fra dem. Dog hvad nytte alle disse Spørgsmaal, jeg faaer dem ikke besvarede, tør ikke her vente Brev fra Dem og godt var det heller ikke om det drog saa længe ud med Opholdet her at jeg fik Breve. Jeg føler mig slet ikke oplagt til at bestille Noget, det vil sige skrive, levere nogen Digtning; jeg læser lidt og falder saa hen i Tanker over det syge Been, det var da ogsaa et fortvivlet Stød det fik! – Hils vor elskverdige Poet Hansen, Professor Høedt og særligt *Billes* naar De seer dem. Hvorledes tumler De selv om i det smukke Sommer-Veir? Tænker De paa at flyve ud, besøge Jydernes Land, naar? Hvor? Edgar Collin bringer De jo min Hilsen; fortæl ham min „Elende“, den er endnu ikke til Ende.

Deres hjerteligt hengivne H. C. Andersen.

I Figaro Nr. 117 (21.6.) var efter Bergensposten aftrykt et norsk Digt: H. C. Andersens Eventyr, forfattet af K. A. Claussen (1843-95). Han var født i Bergen, havde været Manufakturkommis og tog 1868 Eksamen fra Stordøens Seminarium. Han drømte om at blive Digter, søgte Raad og

Opmuntring hos den altid hjælpsomme Andersen. Det lykkedes ham ved Velynderes Hjælp at komme til Christiania for at tage Artium fra Heltbergs berømte Studenterfabrik; da Andersen i August 1871 kom til Norge, hørte han til Aarets Dimittender, skulde have ledsaget Digteren til Rusgildet i Studentersamfundet 22.8. og havde skrevet en Sang til Lejligheden, men maatte melde fra, da han samme Dag var faldet igennem til Studentereksamen. Siden levede han som Forretningsmand i Bergen og derefter som Litterat i Christiania.⁴¹⁾ I samme Nummer af Figaro stod 2den Del af en stor Artikel „Den Bjørnstjerne Bjørnsonske Digterskole“ i Anledning af Fiskerjenten, der var udkommet i April 1868. Den anonyme Artikel var polemisk rettet mod Bjørnsons danske Beundrer og Fortaler, Fædrelandets Litteraturkritiker Clemens Petersen. Bjørnsons nye Fortælling fik Andersen ved sin Hjemkomst til København. Han læste den 8.7. paa Rolighed og den interesserede ham meget, selvom han havde adskillige Indvendinger imod den.⁴²⁾ Biskoppen over Fyns Stift, C.T. Engelstoft, der ventede Digterens Besøg i Odense, skriver 21.6., at der ligger fire Breve hos ham til Andersen, to fra Fru Melchior og det tredje fra Robert Watt.⁴³⁾ Gades F-dur Oktet op. 17 stammer fra hans Leipzig-Tid. Fru Helene Donner, f. Schröder (1819-1909), Admiralinde Zahrtmanns Svigerinde, var Enke efter Etatsraad Bernhard Donner i Altona. Den tyske Historiemaler Wilhelm von Kaulbach (1805-74) i München var en personlig Ven af H.C.Andersen. Meddelelsen om Uheldet i Ems havde staaet i flere Blade; Biskop Engelstoft læste den i Fyns Stiftstidende 23.6.⁴⁴⁾ Grosserer Melchior havde Fødselsdag 22.6.

Efter nogle Dage med stor Utaalmodighed og meget daarligt Humør – han kedede sig grundigt – slap H.C.Andersen endelig bort fra Altona 2.7., naaede samme Aften Odense og kom 4.7. Kl. 10.30 til København, hvor Fru Melchior med Døtrene Louise og Harriet (1851-1917) hentede ham paa Banegaarden og kørte ham ud til Rolighed. Her blev han til 10.8.

„Rolighed“ ved Kalkbrænderiet den 6 Juli 1868.

Kjære Ven!

Er De i Byen, da veed jeg at De er saa elskværdig snart at glæde mig med et Besøg. Jeg boer hos Grosserer Melchiors paa „Rolighed“, hvor jeg kom iforgaars Aftes. Endnu har jeg et aabent Saar paa Benet og imorgen er det dog fire Uger siden jeg stødte mig. Hele fjorten Dage har jeg i Altona maattet sidde i en Stol og dagligt været besøgt af Lægen. Imidlertid haaber jeg, at om ikke mange Dage maa Benet heles, men før den

Tid, dersom De er i Kjøbenhavn, seer jeg Dem jo nok, De veed ogsaa at De er saa velkommen hos Familien Melchiors. Tak for Brevene De sendte mig!

Deres oprigtige Ven H. C. Andersen.

Til Hr Redacteur R. Watt.

Watt svarede omgaaende og bebudede sit Besøg. Han kom efter Aftale 8.7.

Kjære Ven!

„Rolighed“ den 7 Juli 1868.

Tak for de venlige Ord De igaar sendte mig, jeg glæder mig nu til at see Dem, maaskee imorgen; bliver det Tilfældet, da kan jeg sige Dem fra Fru Melchior at De er meget velkommen til Middagsbordet, (om De vil tage til takke, thi her ere slet ingen Fremmede.) De vil kunde gjøre Reisen herud ved at være i Byen hos Hr Melchior noget før Klokken 5; indtræffer De ikke til Rolighed 5^{1/2} da vide vi at De ikke kommer. Fra den Hr Clausen, hvis Digt til mig stod i „Figaro“ har jeg i Dag faaet et nydeligt Brev, ogsaa fra Amerika, ligesom fra Paris har jeg med Posten idag smigrende, behagelige Efterretninger; med Benet er det langt bedre end tidligere, vel er Vunden endnu aaben, men den brænder ikke meget og Dr Melchior som idag saac paa Benet trøster mig med at om nogle Dage er det ganske helet, men tænk, kjære Ven, netop idag er det *fire Uger* siden jeg fik Stødet. Med stor Interesse har jeg i Dag læst det hele Stykke, i Figaro, om Bjørnstjerne-Bjørnson og den nye norske Literatur. Hils Edgar Collin, Hansen og de Flere jeg regner mellem deeltagende Venner.

Deres hengivne H. C. Andersen.

E. S. Kommer De ikke imorgen saa kommer De vel paa Torsdag, men lad mig *da* vide Tiden. Jeg længes efter at see Deres aabne, freidige Ansigt og tale med Dem.

Dr. Melchior er Øjenlægen Professor Nathan Melchior, Broder til Moritz Melchior. 10.8. rejste H.C. Andersen til Holsteinborg.

Kjære Ven!

Holsteinborg den 13 Aug. 1868

Naar jeg er ude i Verden er De altid saa trofast med at give mig Brev; *De* skal ikke sidde ovre i Lyngen uden ogsaa at høre fra mig. De har det vel ypperligt hos den kjære, elskværdige Drevsen; bring ham min Hilsen, ligesom ogsaa, i al Ærbødighed, Husets Bestyrerinde en lignende Hilsen.

Jeg forlod i Mandags „Rolighed“, men reiste ikke derfra før jeg havde været inde i Byen og ved Nørrevold holdt udenfor N° 50 og spurgt om Robert Watt var taget afsted; seer De, jeg er ogsaa trofast. Jeg reiste derpaa til Holsteinborg hvor jeg bliver til Søndag Aften, ligger da i Corsøer og er, om Gud vil, Mandag paa Frijsenborg hvor jeg ventes. Den gamle Gaard skal være ombygget i stor Stil jeg glæder mig til at see den og gjenleve en smuk Tid jeg tilbragte her for to Aar siden, jeg haaber ogsaa at finde der et Brev fra Dem under mit Ophold, som bliver til Slutningen af Maanedens, da ventes jeg paa Glorup; saa at De seer, kjære Ven, jeg er en omflaggende Fugl, men: „med stækket Been“ som den store Øehlenschläger siger om sin Ven „Hauch“ i Fyensreisen. Mit Been er endnu ikke ganske helet, og jeg maa vise stor Forsigtighed og bliver let øm og træt deri, naar jeg bevæger mig lidt for ungdommeligt. Carl Bloch og hans elskværdige Frue komme ogsaa til Frijsenborg medens jeg er der, maaskee reise vi sammen derfra, dersom han ikke har andre Planer. Sommeren haaber jeg er endnu ikke til Ende, og nu blomstrer Lyngen paa Heden, det er den deiligste Tid i Jylland. Min Sang om Landet, den jeg for flere Aar siden digtede derovre, da jeg paa aaben Vogn kjørte fra Randers til Viborg, blev sjunget ved Sangerfesten i Kjøbenhavn, jeg hørte imidlertid Intet, saae ikke heller Noget af al den Stads, jeg blev paa „Rolighed“ i dets Hygge og hos kjære Mennesker. De veed at De ogsaa er velseet der. Moses Melchior kom hjem fra Vestindien i Løverdags og saae glad og vel ud; han er et ganske herligt Menneske, som jeg ret ærer og sætter Priis paa. Familien paa Holsteinborg bliver kun denne Uge hjemme, da ledsager Greven Grevinden til *Soden* og selv gaaer han til *Ems*; den ældste Søn er for Øieblikket i Paris. Derhen gaaer dog nu ikke min Længsel, i det Hele føler jeg mig vel her hjemme, men naar Vaaren kommer vil det nok krible og krable i mig, Trækfugl Naturen røre sig og saa – ud i den vide Verden! Fortæl mig nu lidt om hvorledes De har det, hvorledes De nyder Landlivet, Lyngblomster og Skov-Æbler! bliv ved at være ung og elskværdig! tænk ogsaa imellem paa

Til Hr. Robert Watt.

Deres hengivne H. C. Andersen

Watt var paa Besøg i Silkeborg hos Michael Drewsen, for hvem – som omtalt i Brev af 2.8.67 – Fru Jørgensen, f. Hoff holdt Hus. Efter Besøget paa Holsteinborg havde H. C. Andersen en Indbydelse til Frijsenborg, hvor Lensgreve C. E. Krag-Juel-Vind-Frijs, Konsejlspræsident 1865-70, residerede. Hovedgaarden ligger i Hammel S., 2 km NØ f. Hammel; den var 1861-67 blevet ombygget i hollandsk Renæssancestil af F. Meldahl;

Andersen havde tidligere – i Somrene 1863 og 1865 – været Gæst paa Slottet. I Digtsamlingen *Fyensreisen* (1835) begynder Oehlenschläger sit Digt til C. Hauch saaledes: „Du ædle Ørn, som med et stækket Been/Dog ei har Kraften tabt i dine Vinger!“⁴⁵) (Hauch havde Træben). Jylland mellem tvende Have er skrevet 28.8.1859 paa Køreturen fra Randers til Hjerminde Præstegaard; Digtet blev trykt med P. Heises Melodi 18.3.1860 i *Illustreret Tidende* Nr. 25. Sangerfesten i København fandt Sted 2.8.-4.8. Grosserer Moritz G. Melchior's Broder og Kompagnon Moses kom til København 8.8.; Andersen var med til at modtage ham paa Hovedbanegaarden. Badestedet Soden ligger i Provinsen Hessen-Nassau ved den sydlige Fod af Taunus; Grev Holsteins ældste Søn hed Ulrik Adolph (1851-83).

Søndag Eftermiddag 16.8. kørte H. C. Andersen fra Holsteinborg til Korsør. Her mødtes han med Robert Watt, der kom fra Silkeborg, og som havde bestilt Værelse til ham paa Hotel Store Belt ved Jernbanestationen; de havde en hyggelig Aften sammen, hvor Digteren fik „sladdret ungdommeligt ved et Glas Viin“ (Dagbogen). Næste Dag sejlede han til Aarhus og tog derfra videre til Frijsenborg, medens Watt rejste til København. Tirsdag 18.8. kom Carl Bloch med sin unge Kone til Slottet. Med det syge Ben gik det stadig ikke godt; Humøret var heller ikke det bedste. „Jeg er dog ikke glad, utilfreds i Sindet og skrev da jeg gik til Middagsbordet Alt farer hen som Vinden“ (hvorefter hele Digtet følger i Dagbogen 23.8.). Det følgende Brev tilhører Direktør Robert Watt Boolsen.

Kjære Ven!

Frijsenborg den 28 August 1868.

Hjertelig Tak for Deres Brev, jeg fik det iforgaars, just som jeg gik ret forstemt over at mit Been ikke vil komme sig, det gamle Sted, hvor jeg havde faaet Stødet, brød op igjen, i Dag er det bedre. Det sygelige Been har taget en Deel af Fornøielsen bort herovre, dog i den Veemod, satte forleden Tanken Blomst, jeg skrev et lille Digt, som vist egner sig for Musik, maaskee Gade giver den en saadan. Jeg sender Dem Digtet til Afbenyttelse i Figaro, eller maaskee endnu bedre til den Bog, hvori „Veturinens Vogn“, kjører op, det overlader jeg til Deres bedste Skjøn. Overmorgen, Søndag, om Gud vil, reiser jeg til Glorup og da, om ikke mange Dage kommer jeg til Kjøbenhavn. Frøken Hallager, hos hvem jeg boer, har skrevet mig til, og jeg faaer ud af Brevet, at hun nok neppe vil beholde sin Leilighed, jeg maa da ogsaa derfra og det er mig meget ukjært, nu jeg har ladet Værelserne staae hele Sommeren for at være vis

paa et Vinter-Hjem. Seer De Eckardt og Scharff da tak dem for deres Brev. Hils vore Venner. Deres hengivne

H. C. Andersen.

Digtet blev ikke sat i Musik af Gade, men af C. F. E. Horneman (Dagbogen 19.5.1871). Ligesom I Vetturinens Vogn blev det trykt i den i December 1868 udgivne Nytaarsgave Figaro, Vers og Prosa, 1869, S. 41 under Titlen Kommer aldrig igjen! 1870 indlemmede H. C. Andersen det i Romanen Lykke-Peer (Kap. xiv).⁴⁶⁾

Søndag 30.8. kom Andersen via Aarhus til Korsør, men opgav næste Morgen i sidste Øjeblik at tage til Glorup. Først i Korsør blev Brevet puttet i Postkassen. Undervejs hjem brød Lokomotivet sammen ved Viby, saa han kom til København med 1½ Times Forsinkelse. Frøken Hallager opgav foreløbig at flytte fra Lille Kongensgade Nr. 1; indtil 16.6.1869 havde H. C. Andersen sin faste Bopæl her.

Nu følger en Pause paa næsten et Aar i Korrespondancen. 27.9.1868 standsede Ugebladet Figaro og samme Dag begyndte det nye af Watt og Wilhelm Rasmussen redigerede Dagblad Dagens Nyheder; blandt Medarbejderne var Bladets senere Redaktør Carl Carstensen og Brødrene Edgar og Hjalmar Collin; Edgar Collin var Redaktionssekretær. I Oktober søgte Andersen at mægle mellem Watt og Moritz G. Melchior; baade denne og hans Broder Moses havde været meget opbragte over en antisemitisk Artikel i Dagens Nyheder, som ogsaa Digteren fandt „usand og fornærmelig mod Jøderne“, hvad han ligeud sagde til Watt (Dagbogen 14.10.). Watt, der ikke havde skrevet Artiklen selv (han nævnede Forfatteren overfor Andersen), var ilde stemt over Situationen, men Forligsbestræbelserne synes (trods E. Reumerts Paastand om det modsatte)⁴⁷⁾ ikke at være lykkedes. Herefter kom Watt vistnok hverken hos Melchior eller hos Henriques. Bille, nær Ven af begge Familier, sagde i den Anledning til Andersen, „at Jøder og Digtere vare irritabile genus, de var som flaaede Aal“ (Dagbogen 14.10.). 22.2.1869 klager Andersen: „Watt kommer aldrig og besøger mig“ (Dagbogen).

16.6.-6.7.1869 var H. C. Andersen paa Basnæs. I Dagbogen noteres 30.6. et Brev til Watt. Brevet, der er dateret 29.6., tilhører Skuespiller Bjørn Watt Boolsen.

Basnæs ved Skjelskjør den 29 Juni 1869.

Kjære Ven!

Nu er De vel tilbage fra Sverrig og har det godt. Længe har jeg ikke hørt fra Dem. Der var en Tid De jevnligt glædede mig med et lille Brev, det har jeg længe savnet, men veed jo, hvor meget De har at bestille

og jeg tvivler ikke om at jeg er venligt i Deres Tanke. Allerede har jeg været fjorten Dage paa Basnæs; een af de første Dage i næste Uge reiser jeg ind til Kjøbenhavn og boer paa „Rolighed“, derfra besøger jeg Dem en Dag.

Dette lille Brev sendes for at sige, hvad De nok veed, at jeg altid med Venskab og Deeltagelse har Dem i Tanke.

Til Hr Robert Watt. Deres hengivne H. C. Andersen

Sommeren tilbragtes 6.7.-16.8. paa Rolighed. Robert Watt rejste imidlertid til Stockholm for at skrive til sit Blad om Kronprins Frederik (VIII)s forestaaende Bryllup 28.27. med Prinsesse Lovisa af Sverrig-Norge. Indtoget i Kjøbenhavn fandt Sted i skyllende Regnvej 10.8.

Kjære Ven!

Kjøbenhavn den 21 Juli 1869

Mine Øine bleve en Deel angrebne ude paa Landet; jeg er derfor da jeg kom hjem til Melchiors paa „Rolighed“ blevet mere stille end jeg tænkte, har kun været et Par korte Besøg i Byen, paa en Tid De sjældent er hjemme. Imorges tog jeg imidlertid ind ene og alene for at see Dem kjære Ven, men saa er De flyvet over Sundet, heelt op til Stockholm. Jeg blev lidt kjed over min Skuffelse. Jeg kom med det Digt jeg paa Basnæs har skrevet i Anledning af Festen den 28, det kan ogsaa anvendes ved det unge Konge-Pars Ankomst til Kjøbenhavn; jeg vilde have talt med Dem herom, thi jeg glemmer ikke, som De lod et Ord falde til mig selv, hvad jeg eengang tilsiger. Jeg gik fra Deres Bopæl til Deres Comptoir, talte med Edgar Collin, som sagde mig Deres Adresse. Jeg skriver nu strax, ønsker De Digtet eller senere et andet? jeg har saaledes skrevet et mindre der ledsager det Gulv-Teppe, *endnu maa det ikke omtales*, der skal fra unge Damer overrækkes det unge kongelige Ægtepar. Glæd mig med omgaaende Post med et Par Ord. Hils Vennerne i Stockholm og tænk paa mig saa velmeent og godt, som jeg altid tænker paa Dem. Den dybtgaaende, klare Gjennemgaaen af mine „Eventyr“ som Brandes har givet i „illustrerede Tidende“, gennem tre Nummere har glædet mig meget og jeg hører den vel optaget og omtalt.

Til Hr Robert Watt. Deres hengivne H. C. Andersen

Digtet „Deres Kongelige Høiheder Kronprinds Frederik og Prinsesse Lovisa. Formælingsdagen den 28te Juli 1869“⁴⁸⁾ blev trykt 28.7. i Dagens Nyheder Nr. 203. Det andet „mindre Digt“: „Til Kronprinds

Frederik og Kronprindsesse Lovisa. (Med et Tæppe, unge Damer havde broderet til dem som Gave ved deres Formæling)“ var skrevet 11.7. paa Opfordring af Fru Caroline Frederikke Blom, f. Funch, g. m. Tømrermester, senere Etatsraad Julius Blom. 12.7. skrev Andersen til Fru Henriette Collin: „Fra Fru Blom har jeg faaet Brev om at skrive nogle Ord til det af hende og Damerne broderede Teppe som skal overrækkes Prindsessen af Sverrig“.49) „Jeg sagde hende“, skriver Fru Collin samme Dag, „at det var Altfor sent at bede Dem digte med 3 Dages Varsel – især da jeg vidste at Tæppet selv med sit Mynster ikke i nogen høi Grad kunde inspirere Dem, – (Det sidste sagde jeg ikke)“.50) Verset er ogsaa tarveligt nok. Under en Gennemgang af en Fascikel i den Collinske Manuskriftsamling (Nr. 19, 4to) med Digte af H. C. Andersen fandt den ivrige Andersenianer Hr. Jørgen Skjerk en hvid Kuvert, paa hvis ene Side Digteren havde skrevet et Udkast til dette Poem. Paa den anden Side stod følgende Billet fra Robert Watt: „Kære Andersen. / Jeg har været hos Dem igaar og idag; men ‘den unge Mand’ har været ude. Vil De gøre mig den Tiæneste at forære mig et Portrait af Dem til den berømte Sangerinde *Desirée Artôt* samt give det en lille Paaskrift. Jeg har lovet at bede Dem derom, og vilde gjerne have det om et Par Dage. / Venlig Hilsen fra Deres trofaste Robert Watt“. Digtet blev først trykt efter Andersens Død.⁵¹⁾ Georg Brandes’ berømte Essay „Andersens Eventyr“ stod under Mærket Gg i Illustreret Tidende Nr. 511, 512 og 513 (11.7., 18.7. og 25.7.1869).

Kjære Robert Watt! „Rolighed“ den 11 August 1869.

I dette Øieblik, ud paa Eftermiddagen, modtog jeg Deres Brev. Saa snart De med Vished veed at „Tæppet“, og mit lille Digt med samme, er overrakt Hendes Kongelige Høihed Kronprindsessen, er der fra min Side aldeles Intet iveien for at De meddeler samme. De har vel fra Fru Blom erholdt en Afskrift, hvis ikke sender jeg Dem her een. See til, at det bliver vel corrigeret og send mig et Par Aftryk; men særligt lægger jeg Dem paa Hjertet at det ikke bliver trykt, før De med Vished veed at Digtet er i Hendes Kongelige Høihed Kronprindsessens Hænder.

Deres hengivne H. C. Andersen

16.8.-25.8. besøgte H. C. Andersen Familien Henriques paa Landstedet Petershøi paa Emiliekildevej i Klampenborg. Derefter indlogerede han sig paa Hôtel d’Angleterre indtil den store Udenlandsrejse begyndte 19.9. 25.8. overbragte Henriques ham Indbydelsen til en Fest i Vincents Re-

stauration i Holmens Kanal i Anledning af 50-Aarsdagen for hans første Ankomst til København; foruden af Henriques bestod Festkomiteen af Fru Ida Koch, f.Wulff, Frk. Mathilde Ørsted, Edvard Collin, Adolph Drewsen, J. P. E. Hartmann og C. St. A. Bille. Paa Festdagen 6.9. bragte Dagens Nyheder en Feuilleton: „Hans Christian Andersen, hans Ankomst til Kjøbenhavn for 50 Aar siden“, nærmest et Uddrag af „Mit Livs Eventyr“. De næste Dage benyttede Digteren til at gøre Takkevisitter, bl. a. hos Kongen, der havde udnævnt ham til Kommandør af Dannebrog, hos Kronprinsen og Enkedronningen. 10.9. rejste han til Basnæs, hvor der ventede ham en festlig Modtagelse.

Kjære Ven!

Basnæs ved Skjelskjør den 13e Sept 1869.

Gid at jeg kunde dele med Dem noget af al den Hjerte-Glæde der i saa rigt Maal er forundt mig i de sidste Dage, ja i de sidste Aar, Ungdommen veed jeg trænger just der til. Deres friske aabne Sind, Deres hjertelige Imødekommen har draget mig til Dem; De veed at jeg inderligt ønsker Dem alt Godt. Ved hver Leilighed er De elskværdig og opmærksom mod mig; inderlig Tak! – Nu er jeg i Ro og Hvile her paa Basnæs, og nøiagtigt som altid, har De erindret at sende mig Aviserne jeg ønskede. Hvor dog Alle have været og ere velstemte mod mig. Hvad jeg her skriver er naturligviis en Skrivelse fra Ven til Ven og ikke til Trykkeriet da vilde jeg, som saa tidt, blive forskrækket og ikke tale som Ordet kommer fra Hjertet paa Tungen, det maatte først vendes, dreies og sættes i Stiil. Fra Udlandet haaber jeg at kunne give Dem een og anden Meddelelse fra Kunst og Literatur, dem De kan afbenytte.

Ved Afreisen i Fredags saae jeg endnu paa Banegaarden en Deel Venner som bød mig lev vel; i Korsør ventede mig Vogn fra Basnæs hvor jeg indtraf Klokken otte og blev meget overrasket ved at see mange Mennesker der; en stor Æreport med Dannebrog's Flag og brogede Lamper vare reist foran Borgbroen, paa Trappen blev jeg modtaget af Gaardens høisindede, hjertensgode Frue, en Deel af Familien og flere fra de nærmeste Gaarde, fra Borreby, fra Holsteinborg etc. – I Haven blev afbrændt et særdeles smukt Fyrværkeri, mit Navn straaledede i alle Farver og Lehnsgreve Holstein til Holsteinborg holdt en smuk hjertelig Tale, som jeg besvarede med Tak til Husets Frue, og til Vennerne her hvor saa mange af mine Eventyr, under glade og lykkelige Forhold ere sprungne frem: „Klokkedybet“ er saaledes skrevet paa Holsteinborg, og her paa Basnæs: Sneemanden, Det gamle Egetræs Drøm, Lygtemændene, Valdemar Daa og mange flere.

Har jeg i unge Aar prøvet tunge Dage, saa forunder Gud mig nu et Solskin som kun Faac kjende det. Hvorfor mon dog jeg skal have al den Lykke! –

Glød mig ved Leilighed med et lille Brev; jeg bliver her og paa Holsteinborg til midt i næste Uge og da gaaer det ud i den vide Verden.

Hils Deres Søstre, ligesom ogsaa Edgar og Hjalmar Collin og andre Venner.

Deres hengivne H. C. Andersen.

Til Hr Robert Watt.

Klokkedybet, trykt i Folkekalender for Danmark 1857, er antagelig skrevet i Oktober 1856, da Andersen var til Barkedaa paa Holsteinborg. Fra Basnæs stammer Sneemanden (31.12.1860), Det gamle Egetræes sidste Drøm (28.12.1857), Vinden fortæller om Valdemar Daa og hans Døtre (24.12.1858) og Lygtemændene ere i Byen, sagde Mosekonen (7.6.-11.6.1865). Hjalmar Collin (1834-97) var som sin Broder Edgar Journalist ved Dagens Nyheder.

Efter at have tilbragt Dage 18.9.-23.9. paa Holsteinborg tog H. C. Andersen paa et 3-Dages Besøg paa Glorup. Udenlandsrejsen begyndte 26.9., hvor han kørte med Toget fra Nyborg til Hamburg. I smaa Etapper naaede han 3.10. Godset Maxen ved Dresden for endnu engang at se sin gamle Veninde Fru Friederike Serre (1800-1872). Herfra tog han 11.10. videre over Dresden, Prag og Brünn med Ankomst til Wien 17.10.

Wien 29 October 1869.

Kjære Ven!

Længe har De ikke hørt fra mig, derimod jeg fra Dem, i det jeg fra vor Minister Falbe faaer de danske Aviser og saaledes kan læse „*Dagens Nyheder*“; forleden saac jeg deri at jeg var i Besøg hos en Familie i Dresden, det er ikke ganske saaledes, jeg blev kun een Dag i Dresden derimod en heel Uge ude i Bjergene ved den bøhmiske Grændse hos min gamle Veninde Fru Serre, som i en halv Snees Aar ikke har seet mig; hun er ældet og meget svag, hun var dybt bevæget ved Mødet efter saa mange Aar. Over Prag, Pardubitz og Brünn kom jeg for en halvsnees Dage siden til Wien, maatte kjøre fra Hotel til Hotel før jeg fik et Værelse. Her er langt dyrere, end i Paris og meget koldt; i forgaars begyndte det at snee og iaftes laae Sneen synligt i Gaderne. Jeg har da allerede i Kakkellovnen og leed i flere Dage af en stærk Forkjølelse, havde ondt i Hovedet og Halsen. General-Intendanten for Hoftheatrene Münck Bellinghausen har været saa elskværdig at tildele mig under hele mit Ophold her en Nummer-Plads i Parquettet saa vel i den store Opera, som

i Burgtheater. Jeg har seet den øieblændende phantastiske Ballet Flick und Flock hvori vor Landsmand Julius Price, en Broder til Carl Price, udfører særdeles livligt Flocks Parti. Jeg hørte i forgaars den svenske Sanger Labatt ved hans første Optrædelse som Fra Djavolo, han har en meget smuk Stemme. Stykket selv tager sig, særligt Dialogen, ikke ud i dette uhyre store Rum; jeg føler mig mere tilfredsstillet ved dette Stykkes Opførelse hjemme, og en saa vel udført Engelænder som Phisters, savnes aldeles. Ved Leilighed, maaskee, skal jeg meddele Dem om Opera, Ballet og Skuespil, i Dag er dette Brev ene og alene for Dem og *ikke for Offentligheden*, jeg skriver for at De kan have Sort paa Hvidt for at De er i min Tanke. Igaar læste jeg i et Wiener-Blad en interessant Meddelelse om *Kaulbachs* nyeste Billede. Jeg gik strax hen at købe Bladet, slog Krydsbaand om, og sendte det til Dem til Afbenyttelse i „Dagens Nyheder“, jeg synes det er meget beskueligt og godt givet. Min Ven Lytton, Søn af Digteren Bulwer, der en Tid var i den engelske Legation i Kjøbenhavn og som jeg senere traf sammen med i *Cintra* er nu her i Wien; han og hans unge Frue ere hoist elskværdige Mennesker. Jeg bliver her kun endnu en Ugestid, men glæder De mig med Brev da send det til *Wien poste restante*, der vil man paa Posthuset vide hvor jeg er. Om nogle Uger, vil Gud, naaer jeg vel til *Hyères* for at blive Julen over. Der træffer jeg sammen, haaber jeg, med Familien Melchiors. Hils vore fælles Venner, særligt Edgar Collin, og naar De samles med Deres Søstre, bring hver især min venlige Hilsen. Jeg har nu ikke talt med Dem, kjære Ven! siden paa min, mig uforglemmelige smukke Fest, den sjette September. Den lyser og varmer mig som neppe Solen vil det i hvor syd paa jeg end flyver. Jeg føler ret at jeg er groet fast hjemme. Lev glad og vel.

Til Hr *Robert Watt*.

Deres hengivne H. C. Andersen

Chr. Fr. Falbe var siden 1865 dansk Gesandt i Wien; 1880 blev han forflyttet til London. 1867 var den østrigske Digter Friherre Eligius Franz Joseph von Münch-Bellinghausen (1806-71), kendt under sit Forfatternavn Friedrich Halm, blevet udnævnt til Præfekt for Hofbiblioteket og Generalintendant for begge Hofteatre i Wien. 20.10. saa Andersen „Flick und Flock“, Ballet af Paul Taglioni, Musiken af P. L. Hertel; det ene Hovedparti (Flock) dansedes af Julius Price (1833-93), der havde været ansat ved Hofoperaen i Wien siden 1855; han var Broder til Skuespiller ved Det kgl. Teater Carl Price (1839-1909). Den svenske Sanger Leonard Labatt (1838-97) optraadte 27.10. 1. G. paa Wieneroperaen i Aubers Opera Fra Diavolo; Andersen fandt, at „alle vare de ringere end hjemme

hos os“ og mindedes især med Vemod Ludvig Phister, der 1844-67 brillerede som Lord Kokborough. Dagbogen 27.10.: „I Caffeen læste jeg i neue Presse for i Dag en smuk Beskrivelse af Kaulbachs nyeste Stykke, gik strax hen at købe det og sendte samme i Krydsbaand til Robert Watt“. Udklippet blev ikke benyttet i Dagens Nyheder. Lytton var 1868 blevet forflyttet fra Lissabon til Wien som Legationssekretær; 4.10.1864 var han blevet gift med Edith Villiers, Datter af the Hon. Edward Villiers.

4.11. forlod Andersen Wien, var 5.11.-8.11. i Salzburg, 8.11.-16.11. i München. Turen herfra til Nizza tog de næste 14 Dage; han overnattede i Kempten, Zürich, Bern, Genève, Lyon, Avignon, Marseille og Toulon. 30.11. naaede han sit Bestemmelsessted.

Kjære Ven!

Nizza den 16 December 1869

Ikke et Ord fra Dem! det ligner Dem slet ikke. Jeg veed at mit Brev til Dem kom til Kjøbenhavn da De var reist til Suez, men jeg tænkte at det blev sendt til Dem i Udlandet. Jeg gav fra Wien, i Krydsbaand, en tydsk Avis, med en god Skildring af Kaulbachs seneste storartede Billede. Det er vel naaet til Dem. De veed maaskee nu neppe hvor jeg er og derfor dette lille Brev, der vil gjerne byttes om med et større under Adressen „Nice pension Suisse“. Her bliver jeg ind i Januar 1870. Hvorledes gaaer det „Dagens Nyheder“? Hvorledes lever min Ven Edgar Collin og Hr Carstensen. De selv har med vor Ven P. Hansen været i Marsaillic, hvor De, før jeg kom har boet i samme Hotel som jeg: Grand Hotel royal de la paix; Groserer Melchior var der paa samme Tid som De og Hansen, han søgte Dem veed jeg, men det var i den tidlige Morgenstund og han vilde ikke forstyrre Deres Hvile, mødtes De senere? Fru Melchior og Døttre ere i Algier. Det er mig et stort Savn at jeg ikke skal tilbringe Vinteren med denne kjære Familie, saaledes som min Bestemmelse var, men min Reise gaaer ikke længer end til Menton, og efter Lægernes Raad maatte de søge et endnu varmere Climat og ere saaledes nu i Algier. Denne Skuffelse for mig har kastet en Skygge ind i mit Reiseliv og det høist slette Veir som nu i to Maaneder stadigt har fulgt mig har meer end een Gang ladet mig ønske at jeg var blevet i det kjære Danmark, hvor min sjette September-Fest ret har lyst ind i mig hvad jeg tidligere sang: „Jeg troer der er skjønnest i Danmark.“ Alle-rede i Wien, for henved to Maaneder siden, faldt Sne, Vinden blæste koldt; dyrt var her som i London, jeg var slet ikke tilfreds og dog mødte jeg megen Opmærksomhed og Hjertelag. Hver Aften, under hele mit Ophold, var tildeelt mig en god Parquet-Plads saavel i den store Opera, som i Burgtheater. Vor danske Minister, den engelske Gesandt Lytton,

I sin Dagbog fortæller H. C. Andersen, at han under et Besøg i Wilhelm von Kaulbachs Hjem i München 3.8. 1855 saa hans "deilige" Tegning til Eventyret "Engelen", og paa Grundlag af Tegningen udførte Kunstneren sit gennem mange Aar populære Maleri, "Zur ewigen Heimat", som han stadig maatte "gjenmale"; endnu 1869 fandt Digteren tre Repliker af det i hans Atelier. I Gengivelser blev Billedet verdensberømt. Maleren paastod, at "Kunsthandleren i Berlin der forlagte Kobberstykket er ved dette ene blevet en riig Mand" (H. C. Andersen til Fru Henriette Collin 18.11. 1869). H. C. Andersen købte det i 1866 i Bayonne som "Photographickort", efter at det havde fulgt ham i Boghandlervinduerne gennem Tyskland, Holland og Frankrig. Det i Originalens Størrelse gængivne "Photographickort" blev udsendt fra den kendte københavnske Fotograf Vilhelm Tillges Atelier. Prisen var 1 Mark.

Søn af Digteren Bulwer, saa ogsaa den svensk-norske Minister Excellensen *Due*, viiste mig stor Gjæstfrihed. Jeg gik til München og var der i otte Dage, meest hos min berømte Ven Kaulbach, i hvis elskværdige Familie, jeg ret fandt mig hjemme. Han faaer endnu stadigt Bestillinger paa at gjenmale det smukke Billede han har givet til mit Eventyr „Engelen“, jeg saaer hos ham to saadanne. Han fortalte at den Kunsthändler i Berlin han gav Forlagsret til Kobberstikket var ved dette ene blevet en riig Mand, saa udbredt er det i alle Verdens Lande. I München havde jeg stadigt Regn, i Schweiz Snee og iiskold Blæst, inde i Frankerige var det ikke bedre Veir, ja i Avignon blæste den stærke Mistral en heel Orkan. Da jeg den sidste November naaede Nizza begyndte netop Regntiden, der skulde være overstaaet, først nu i de sidste tre Dage bryder Solen frem, her er sommervarmt, men Solen vil ikke ret skinne ind i Humeuret, jeg føler mig saa ene, uagtet jeg aldrig før har mødt en saa stor Imødekommen hos Fremmede, som paa denne Reise. Det er især Engellændere, Amerikanere og Russere, som venligt bringe mig Tak for mine Skrifter, Tak i Ord og Tak i deilige Blomster. I Dag stormer det, Søen sproiter i Brænding høit op foran mine Vinduer; jeg er ikke rask, ganske forførdelig nerveus og har en forunderlig Angst og dertil Længsel efter at komme hjem, der vil jeg dog helst døe og begravnes. Dette mit Brev,

seer De nok, kjære Ven er aldeles for *Dem* og *ikke* for „Dagens Nyheder“, naar jeg føler mig mere rask skal De erholde et eller andet Stykke der kan gives til „Bladet“. – Jeg boer iøvrigt særdeles godt, paa første Sal ud til Havet og hele den store Promenade; forleden Nat sprang mit Vindue op og jeg sov saaledes i Natteluften flere Timer, det har givet mig lidt Feber; imidlertid har jeg under dette Befindende dog gjort en deilig Tour ad Via de la Cornice ned til Monaco, den varede der hen 6 Timer og jeg blev meget træt, men uendeligt deiligt var her; Veien ned til Monaco førte gennem Olieskov og Citrontræs Haver, Solen var som Juni Sol hjemme hos [os]. Mod Aften tog jeg imidlertid, da Luften blev kold, tilbage til Nizza med Banetoget. Glædelig Juul, tak for det gamle Aar, Sundhed og Lykke i det ny.

Til Hr Redacteur Robert Watt. Deres hengivne H. C. Andersen.

Indbudt i Paris af Khediven af Ægypten til at overvære Suez-Kanalens Indvielse 19.11.1869 forlod Watt 9.11. Marseille sammen med P. Hansen, der repræsenterede Dagbladet. Watt samlede siden sine Korrespondancer i Bogen *Fra Ægypternes Land* (1870), tilegnet Henrik Ibsen, med hvem han havde delt Kahyt paa Tilbageturen fra Alexandria til Marseille. Af Hensyn til den brystsyge Datter Anna (1853-81) opholdt Fru Melchior sig i Vinteren 1869-70 i Algier med Døtrene Anna og Harriet. „Jeg troer der er skjønnest i Danmark“ er Omkvædet i Sangen *Gurre* (1842). Den svensk-norske Gesandt i Wien Frederik Due (1796-1873) havde Digteren tidligere mødt i Stockholm i 1849, hvor Due var norsk Statsraad.⁵²⁾ Tegningen til det i sin Tid uhyre populære Billede *Engelen* havde H. C. Andersen set allerede 1855; 1860 kunde han skrive fra München, at en Reproduktion af Maleriet vilde udkomme inden længe; paa Rejsen til Portugal købte han først en lille, senere en større Gengivelse af det og fortalte 26.4.1866 i et Brev fra San Sebastián Fru Henriette Collin, hvorledes han overalt paa sin Rejse stødte paa Engelen.⁵³⁾ 15.12. 1869 havde han været „en deilig Tour“ til Monaco.

Kjære Ven!

Nizza den 14 Januar 1870.

Det var deiligt engang igjen at høre fra Dem, kun ikke fra „Vare-tægtsarrest“, dog fra den, vil jeg troe, De allerede var ude, da jeg 6te Januar modtog Deres Skrivelse. De bevæger Dem igjen fri og ungdomsglad; de otte „Stue-Dage“, var en Slags Qvarantaine efter Besøget hos Ægypterne, det var „Hvile-Dage“ hvori De samlede og tænkte over de kongelige Fester i Africas Sol og glimrende Stjernelys, De fik skrevet

Breve, ogsaa jeg fik eet, det kan jeg vist for en Deel bringe „Qvarantainen“ min Tak for. Tak for hvad De mælder om „Dryaden“ i fransk Klædning, bring Gregoire min Hilsen. Jeg fik i forgaars tilsendt fra London en med Kjærlighed og Smag besørget og vel udstyret engelsk Udgave, paa Sampson Low and Marstons Forlag, udkommet til denne Juul; Navnet „Dryaden“ er forandret til „The wood-Nymph“ og man skriver den er blevet særdeles gunstigt optaget, ja Mange ansee den for een af mine bedst skrevne Bøger. Den har smukke farvede Billeder, De kan vist faae den at see i Kjøbenhavn og da nævne den. Jeg har i den sidste Tid skrantet, Veiret er saa afveklende; vi have prøvet to til fire Graders Kulde, stormende Veir, nu have vi brændende Solskin men træder man ind i Skyggen er det en saa stærk Kjølning at man føler sig ganske febril, imidlertid bliver jeg her endnu en fjorten Dage, der ligger megen Snee mellem Nizza og Paris; derhen vil jeg da saa smaat bevæge mig. Jeg boer iøvrigt godt her i Pension suisse, har eet af de bedste Værelser ud til Havet, her ere venlige Folk af alle Nationer, vi havde vort Juletræ Juleaften, et rigtigt nordisk Grantræ, smykket med Lys og Flag, Hver af os kunde see sit Hjemlands. Kapelmesteren fra Nizzas Casino forundte os et Par Musiknummere af Beethoven og Gounod. Under Festligheden traadte een af Gjæsterne frem og sagde: „Her er en Mand imellem os, som vi Alle, til hvilken Nation vi end hører, kunne bringe vor Tak for de glade Timer han har forundt os ved sine Skrifter“. Og nu overrakte en lille Pige mig en Laurbærkrands omvundet med Baand af de danske Farver! Journal des Etrangers som udkommer her i Nizza har i Form af et Brev til Redacturen smukt og venligt anmeldt mit Ophold her, jeg skriver det af for Deres egen Fornøielse.

„Monsieur le Redacteur!

En parcourant l'autre jour votre liste, j'ai trouvé, parmi les nombreux étrangers descendus a l'hôtel de la pension suisse, le nom de M. Andersen, conseiller d'Etat, Danois. Voilà un haut fonctionnaire danois, me suis-je dit, qui vient se reposer de ses travaux de bureau dans notre beau climat de Nice. Mais qui sait? Les Danois aiment à passer de ces sortes de titres leurs célébrités littéraires et artistiques. Au lieu d'un fonctionnaire, ne serait-ce pas le poète? – Allons aux informations! En me dirigeant vers les Ponchettes en pensant aux contes délicieux du poète du Nord, les plus doux souvenirs de jeunesse se reveillait dans mon cœur. Je me fis annoncer, et c'était lui, le pauvre enfant de la Fionie, le bon, le grand Andersen, dont les contes et romans sont traduits dans toutes les langues civilisées, dont le nom est vénéré et béni par tous les enfants,

par tous les amateurs du bon et du beau. Vous donnez ordinairement aux rois par la grâce *de Dieu*, une place à part dans votre liste; voila un *poète par la grace de Dieu*, et dont [la] royauté est sanctionnée par le suffrage universel le moins suspect. N'aurez-vous pas aussi une place dans votre feuille pour annoncer a nos concitoyens et a nos hôtes d'hiver que nous avons le bonheur de posséder parmi nous: *Hans Christian Andersen*."

De seer saaledes ogsaa her hvor venlig og god man overalt kommer mig imøde. Tidt maa jeg tænke, hvorfor forunder Vorherre just mig saa megen Lykke, leder og fører mig saaledes? Saamange have det tungt og bittert, maa friste svære Prøvelser og *jeg* skal have det saa godt. Gud give mig Styrke om endnu tunge Dage skulle gaae op for mig. Det er let at synes god, naar Alt gaaer Een godt. Jeg har imidlertid paa hele denne Reise, det er nu i femte Maaned, aldeles ikke følt mig i Stemning til nogen Slags Digtning, men jeg kjender det fra tidligere Tid, naar jeg da kom til Hjemmet, skjød just et rigere Flor frem. Jeg har saaledes Intet at sende Dem til „Dagens Nyheder“, men i Vaaren groer det vel ogsaa i min Digter-Have og da veed De jeg hører ikke til de glemsomme. Dette Brev er, som De seer, ikke skrevet til at meddeles, og er der dog Eet eller Andet der blinker som en Nyhed, da lad den gaae op i Dem og ud fra Dem, ikke klippes ud af „Brev fra Andersen“. Jeg kjender Deres Velvillie for mig. Forleden fik jeg Brev fra vor Landsmand Jules Jurgensen i Geneve, han fortalte mig at Madam *Ernst*, Enken efter den berømte Violin-spiller, har i Lyon, Neuchatel og Genève ved sine Foredrag der af franske classiske og romantiske Forfattere, ogsaa læst i Oversættelse to af mine Eventyr: Scarabé og Papillon. „Begge Recitationerne gjorde stormende Lykke“. – Jeg har endnu, med Undtagelse af „Dagbladet“ ikke seet en eneste Anmeldelse hjemme fra af mine sidste tre Historier, Ingen tænker paa mig dermed, dog skrive de Alle at den lille Bog er meget rosende anmeldt. Nu, Glæde og Lykke i det nye Aar! hils særligt Edgar Collin og andre gode Venner.

Hjerteligst H. C. Andersen.

Bilag: 14 Januar 1870

Naturforskeren Dr Mørck er her i Nizza, og fra ham faaer jeg „Dagbladet“, i et Nummer af dette læser jeg at i det Hefteskrift „med Biographier og udvalgte Stykker af nordiske Forfattere“ P. Hansen leverer, er nyeligt udkommet to Hefter med Hertz, Fredrika Bremer, H. C. Andersen etc. Kan De ikke ved Forlæggeren eller ved Hr: P. Hansen skaffe mig de Par Blade hvori jeg omtales og Prøver ere givne af mine Skrifter,

og send mig samme i Krydsbaand, jeg tør ikke sige til „Nizza, pension suisse“, thi jeg bliver her neppe længer end til den 25de i denne Maaned, men send dem da hellere til *Paris* poste restante, der er jeg vil Gud, først i Februar; thi jeg længes mod Danmark og Vennerne hjemme. Hils den fortræffelige P. Hansen,

fra Deres hengivne H. C. Andersen

5.1.1870 staar der i Dagbogen: „Fik Brev fra Watt som sidder i Varetægts Fængsel fordi han vilde duellere og det er mod Loven“. Andersen har 1.7. 1869 modtaget et Brev fra ham med et Nummer af Dagens Nyheder, „hvori han fordrer sin uforskammede Besudler til Duel“. I en Korrespondance til Dagstelegrafen om Væddeløbene i Odense 24.6.1869 havde Redaktionssekretær A.J.Meyer omtalt Watt i fornærmelige Vendinger, beskyldt ham for at have danset Kankan paa det fornemme Festbal efter Løbene og for at trænge sig ind paa Prins Hans under Forsøg paa at laane Penge af ham – hvilket maatte forekomme Samtiden en absurd Tanke, da den skikkelige Prins Hans, Kongens Broder, saavist ikke var nogen Krøsus. Meyer vedgik 1.7. i Dagstelegrafen at have skrevet Artiklen, men afslog at modtage Udfordringen, hvorfor Watt stemplede ham som „en fejs og æreløs Karl“. Meyer anlagde Sag mod Watt, der kom under kriminel Tiltale. Affæren vakte betydelig Opsigt, omtales f. Eks. i Kriegers Dagbøger. Bille, der var stærkt forarget, og som skønnede, at der var Brødnid mellem de to konkurrerende Blade med i Spillet, tog begge Parter alvorligt i Skole i en stor ledende Artikel i Dagbladet 13.7. (Nr. 159); under Titlen „Journalistiske Udskejelser“ optrykte han den i „Tyve Aars Journalistik“. ⁵⁴⁾ Watt blev dømt ved Kriminalretten 25.9. efter Straffelovens § 208, jvnfr. § 45 for Forsøg paa Duel til 8 Dages simpelt Fængsel; Højesteret stadfæstede 13.11. Dømmen. ⁵⁵⁾ Ernest Grégoire, Journalist med mange danske Bekendte: Georg Brandes, Valdemar Schmidt, Jules Hansen, Robert Watt og C.St.A. Bille, forstod Dansk og læste til Stadighed Dagbladet; han havde gjort Danmark saa store Tjenester ved sine Artikler om det sonderjydske Spørgsmaal, at han 1868 var blevet Ridder af Dannebrog. ⁵⁶⁾ Han havde deltaget i de 12 franske Journalisters Københavnsbesøg i August 1867, og Andersen havde 7.9. samme Aar spist Frokost sammen med ham og Watt i Paris og igen truffet ham 16.9. (Dagbogen: „Besøg af Gregoire der talte om fransk Oversættelse af mine Skrifter“), 17.9. og 21.9. ⁵⁷⁾ Der kom i første Omgang ikke noget ud af Planen, men som det vil ses senere, havde Grégoire ikke opgivet Tanken. 11.1.1870 modtog Digteren fra Augusta Plesner i London Brev om, at „Dryaden“ var udkommet

paa Engelsk; Dagbogen 12.1.: „Tre Exemplarer (nydeligt udstyret) af Dryaden sendt fra Frøken Plesner og Boghandleren i London“. (The Wood Nymph. Translated from the Danish by A[lice] M[ilbank] and Augusta Plesner. London (1870).⁵⁸) Juleaften skildres udførligt i Dagbogen; om Juletræet hedder det: „jeg sad og var som et Barn bange for at der skulde gaae Ild i mit Flag, og det forbrænde af de mange Lys der stode det saa nær, men det blev ikke brændt“. Kapelmesteren fra Nizzas Casino hed ifølge Dagbogen 12.12.69 Naumann; han var tillige Komponist. Gæsten, der holdt Talen for vor Digter, var Boghandler Karl Geibel (1806-84) fra Leipzig; hans lille Datter Marie (1863-1918), senere gift Semon, overrakte Laurbærkransen. Artiklen i Journal des Étrangers stod 25.12., Andersen sendte næste Dag Bille et Eksempel af Bladet. Chemin des Ponchettes er en Promenade langs Stranden i den østlige Del af Nizza. Madame Ernst var Enke efter den østrigske Violinist Heinrich Wilhelm Ernst (1814-65). Da Andersen passerede Genève 22.11.1869, noterede han i Dagbogen: „Fru Ernst har læst her iforgaars“. Jules Jürgensens Brev kom 8.1.1870. Skarnbassen staar i Nye Eventyr og Historier. Anden Række, Første Samling (1861), Sommerfuglen i Folkekalender for Danmark 1861. H. C. Andersens nyeste lille Bog Tre nye Eventyr og Historier (1870), udkommen 17.12.1869, var anmeldt i Dagbladet 24.12. (Nr. 301); Forfatteren havde 19.12. faaet tilsendt et Eksempel fra Reitzel. Konkylologgen O. A. L. Mørch havde 20.12. uden Held opsogt Andersen; fra 24.12. bragte han ham de danske Aviser. P. Hansens Antologi Nordiske Digtere i vort Aarhundrede (1870) kom i Heftesubskription.

Imidlertid indbød H. C. Andersen Edvard Collins Søn Jonas, cand. mag. i Zoologi, senere Etatsraad, Manuskriptsamler, til at komme til Nizza og være to Maaneder hjemmefra. Collin kom 18.1. og 31.1. rejste de sammen over Cannes, Arles, Lyon og Dijon til Paris, blev der i 16 Dage; 11.3. var Andersen igen i København, hvor han foreløbig boede i Melchiors Vinterlejlighed paa Højbroplads. 21.5. tog han til Fru Scavenius paa Basnæs. Mellem Fødselsdagsgratulanterne 2.4. havde ogsaa Watt været.

Kjære Ven!

Basnæs ved Skjelskjør den 26 Mai 1870.

I al den Tid, jeg efter min Hjemkomst til Kjøbenhavn var der, saae jeg Dem kun faae Gange, vi fløi hinanden forbi i kort Møde. De var ude naar jeg søgte Dem i Deres Hjem, og De har for meget at bestille til at De kunde søge mig, imidlertid glemte De ikke min „anden April“, hvorfor jeg ret af Hjertet takker Dem. Jeg har Forvisningen om at De

med samme gode Hjertelag har mig i Tanke nu, som i tidligere Tid. Derfor flyver nu ogsaa min Brevdue til Dem med venlig Hilsen. I Lørdags reiste jeg herud paa Landet og de to første Dage havde jeg deiligt Foraarsveir; men saa blev det koldt og stormende, jeg gaaer med tyk Vinterfrakke i den grønne Skov og hører hvad Vinden fortæller. Kukkeren har hilset mig med sin Kukken; De veed at man deri kan høre om man skal leve kort eller længe. Jeg spurgte den strax: hvor mange Aar? Og den kikkede kun to Gange; det fandt jeg var en for kort Levetid og bad den være saa god at kukke om igjen, og strax kikkede den tolv Gange. Det lod sig høre! Jeg har altsaa nu jo en Slump af Aar tilbage, De vil ogsaa nok i saa lang Tid bevare Deres gamle, venlige Sind for mig som Poet og som Menneske. Hvilke Planer har nu De for Sommeren? Jeg flyver om til et Par Herresæder og tænker dernæst at være paa „Rolighed“ hos Grosserer Melchior, omtrent i Juli-Maaned. I Vinter bliver jeg vistnok i Byen, men har endnu ikke Huusleilighed der, men den findes vel, helst i det nye Qvarteer, henne paa „Gammel Holm“. Hjalmar Collin har jeg bedet om: at indtil videre erholder jeg hver Lørdag „Dagens Nyheder“ sendt til Basnæs, han glemmer det ikke, hils ham og den kjære Edgard ligesom ogsaa Hr Carstensen fra

Deres hengivne H. C. Andersen

E.S.: Bring Deres Søstre min venlige, ærbødige Hilsen.

Det blev dog kun til et Besøg 26.6.-3.7. paa Holsteinborg; 19.7. udbrød den fransk-tyske Krig. Efter nogle Dage paa Hôtel d'Angleterre delte Andersen Sommeren mellem Petershøi (9.7.-19.7.) og Rolighed (19.7.-19.9.). Sidstnævnte Dag flyttede han i Hotel garni Kronprindsesse Lovisa i Tordenskjoldsgade Nr. 17, altsaa i „det nye Qvarteer, henne paa „Gammel Holm““.

Andersen skrev 11.6. i sin Dagbog: „Den gde om Aftenen er Charles Dickens død læser jeg i aften iavisen; altsaa sees vi aldrig mere paa Jorden, udtale os ikke for hinanden, jeg faaer ikke Forklaring af ham hvorfor han ikke besvarede mine Breve“. 13.6.: „Brev fra Robert Watt om jeg ikke vilde skrive et Digt over Charles Dickens eller et Stykke Prosa om ham“.

Kjære Ven!

Basnæs den 14 Juni 1870.

Tak for de to Breve De har forundt mig. Jeg bliver altid glad, naar jeg seer Deres mig bekendte Haandskrift uden paa Brevet, det blev jeg ogsaa igaar da jeg saae samme. – Efterretningen om Charles Dickens

Død bedrøvede mig, men jeg har ikke følt Stemning til at skrive noget Digt i den Anledning, som De ønsker det, ellers var det tilvisse skrevet og sendt Dem. I mine samlede Skrifter vil De finde mit Besøg hos Dickens, der har jeg udtalt Alt hvad jeg har at sige, enhver anden Meddelelse vil blive en Gjentagelse. Jeg er ikke vel! har i otte Dage været lidende, derfor bliver ogsaa dette Brev saa kort, men jeg vilde ikke udsætte med at besvare Deres Skrivelse. Snart skal De faae, haaber jeg, et længere og mere fornøieligt Brev og naar jeg har et eller andet Stykke, der kan egne sig for „Dagens Nyheder“, sender jeg samme. Hils den kjære Edgar Collin og vore fælles Venner. I mine samlede Skrifter vil De finde en Skildring af Festen i Oberammergau for 10 Aar siden, jeg gjør Dem opmærksom herpaa, nu da Festen gjentages. I Dag har jeg det slet ikke godt! Lev vel!

Deres hjerteligt hengivne H.C.Andersen

Et Besøg hos Charles Dickens i Sommeren 1857 fremkom oprindeligt som en Artikelserie i Berlingske Tidende, 1860, Nr. 20-24, 26 og 28; den blev optrykt i Samlede Skrifter, 1. Udgave XXVIII (Reiseskizzer og Pennetegninger) S. 23-56, der udkom 19.11.1868. I samme Bind staar S. 13-22 Festen i Oberammergau i 1860, tidligere trykt under Titlen Passions-Skuespillet i Oberammergau i 1860 i Illustreret Tidende Nr. 47, 19.8.1860. Andersen havde en Ugestid været plaget af Svie og Kløe under den ene Arm; han frygtede, at det var en Ringorm eller Helvedesild. Foruden Ængstelsen for Helbredet tog de daglige Skænderier med Fru Scavenius, over hvis Paastaelighed Dagbogen stadig klager, svært paa hans Humør.

Der gaar saa omtrent et helt Aar, hvor der ingen Breve veksles mellem de to Venner. Watt omtales sparsomt i Andersens Dagbog, dog skriver han 4.11.1870: „Besøg af Watt som læste hvad han havde skrevet om mig i sit Arbeide om Philaré Chalez“. Den meget produktive franske Kritiker Philarète Chasles (1798-1873), Professor i nordiske Sprog og Litteraturer ved Collège de France siden 1841, havde Watt skrevet en Artikel om – Philarète Chasles. Erindringer fra et Besøg i hans Hjem –, der først stod i H.P.Holsts Tidsskrift For Romantik og Historie,⁵⁹) og som Forfatteren samme Aar indlemmede i sin Bog Fra mange Lande, Feuilletoner, ældre og nyere (1870). Watt havde 13.9.1867 taget H.C. Andersen med til Philarète Chasles, som boede i Meudon. Artiklen ender med et længere Citat af Ph.Chasles Værk: Les contemporains, leurs oeuvres et leurs moeurs, hvor Forf. udtaler sig om le Perrault scandinave – en Karakteristik i al Tarvelighed, der røber et yderst overfladisk Kend-

skab til Emnet og en total Mangel paa at kunne sige noget træffende om det.

Watt forberedte nu en større Rejse til De Forenede Stater i Efteraaret 1871. H. C. Andersen var paa Foraarsbesøg 4.5.-6.6.1871 paa Basnæs og boede derefter til 25.7. paa Rolighed.

Basnæs ved Skjelskjør den 4 Juni 1871

Kjære Hr Robert Watt!

Nu har jeg omtrent hele fire Uger været paa Landet og i den Tid sendt Dem Hilsen men endnu intet Brev, et saadant maa De efter gammelt Hjertelag have, uagtet jeg tænker paa at være i Byen hen i Ugen som kommer. Jeg glæder mig til at see Dem og høre Deres Reiseplan til Amerika. Det vil være mig en Glæde om jeg ved et Par Breve kan være Dem til noget Gavn. Efter amerikanske Aviser, veed De, at man venter mig derovre i denne Sommer, men jeg kommer ikke, kommer vist aldrig uagtet de mange venlige Indbydelse[r]. Saadanne modtager jeg i den senere Tid, særdeles ofte, mine samlede Skrifter synes meget læste og vel optagne, dog allermeest „mit Livs Eventyr“ som nu er udkommet, de mig tilsendte Anmeldelser ere særdeles rosende. Endnu igaar fik jeg en Skrivelse fra Boston med Taksigelse navnlig for denne Bog; De veed at den senere vil udkomme paa dansk i en fyldigere og mere gennemarbejdet Skikkelse. Jeg skal laane Dem den amerikanske, De vil i den ogsaa finde nogle venlige Ord om Dem. Jeg tænker tidt paa vor Fart til Udstillingen i Paris; jeg glemmer heller ikke hvor hjerteligt og smukt De altid er kommet mig imøde. Engang saae vi hinanden oftere end nu i den senere Tid, men min Deeltagelse for Dem er ikke blevet mindre. Gud være med Dem i alt Godt. Hils Deres Søstre og bevar i venlig Tanke Deres meget hengivne

H. C. Andersen

Til Hr Robert Watt.

29.5. havde Andersen skrevet til Henriques: „Forleden fik jeg Brev fra den danske Consul i Veststaterne i Amerika, Hr Rambusch, som jeg ikke personlig kjender, men det er et velkjendt Navn i Korsøer, han fortæller at de amerikanske Aviser mælde min Ankomst der ovre i denne Sommer, og han beder mig endelig besøge Veststaterne hvor jeg vil blive vel modtaget og hvor jeg kan boe hos ham saalænge jeg er der. Jeg reiser imidlertid ikke“. ⁶⁰) Advokat i Minneapolis (senere i Wisconsin) W. T. Rambusch (1839-96) var dansk Vicekonsul. Dagbogen 11.7.: „Skrevet Anbefalings Brev for Robert Watt“. 24.7. sendte han Brev til Watt med

Anbefaling til Louis Bagger [danskfødt Redaktør af Washingtonbladet *The Patriot* 1870-72], Longfellow [Digteren H.W. Longfellow (1807-82)], Consul Christensen [dansk Konsul i New York, Brigadegeneral Chr. Thomsen Christensen (1832-1905)] og Scudder [Andersens amerikanske Oversætter, Børnebogsforfatteren Horace E. Scudder (1838-1902)], samt til Rambusch i Minnesota. Paa Hurd & Houghtons Forlag, Boston og New York, udkom 1869-71 i 10 Bind Andersen's Works. *The Story of My Life* (med Fortsættelsen 1855-67) udgør vol. 7, som Andersen havde modtaget 1.5.1871. 3.6. fik han Brev fra „en Herre i New York“ med „et Par særdeles venlige Anmeldelser af mit Livs Historie“. De venlige Ord i Selvbiografien om Watt er citeret i Indledningen til denne Samling Breve. Paa Dansk kom Fortsættelsen 1855-67 af Selvbiografien først efter Andersens Død, udgivet af Jonas Collin d.Y. 1877. Teksten er temmelig vilkaarligt behandlet; en paalideligere Tekst findes i Nyudgaven af *Mit Livs Eventyr* (II, 1951).

Sidst i August 1871 rejste Watt til Canada og De Forenede Stater; i hans Fravær redigerede Carstensen og Edgar Collin Dagens Nyheder. Der synes ikke under Rejsen at være vekslet Breve mellem ham og Andersen. 22.2.1872 staar der i Digterens Dagbog: „I Tirsdags havde jeg Besøg af Watt som kom fra Amerika; han var henrykt over den Modtagelse mit Brev havde skaffet ham hos Longfellov, denne havde bedet ham sige at vilde jeg læse tre af mine Eventyr i Amerika, læse paa Engelsk, det jeg nok med tre kunde indøve mig i, da skulde han sikkre mig en heel Formue, jeg skulde fortjene Penge derovre, som Dickens havde fortjent dem og Longfellov og mine andre Venner skulde ordne Alt forud“. 9.6. skrev Andersen til Scudder i New York: „Robert Watt, seer jeg, har skrevet en smuk Skildring af sit Besøg hos den elskværdige Longfellow, hvori ogsaa *De*, kjære Ven, bliver venligt nævnt“. ⁶¹⁾ Han var da lige kommet hjem fra en Udenlandsrejse 12.4.-6.6. med den unge Forfatter (og senere Sceneinstruktør) William Bloch, Broder til Maleren Carl Bloch. Ogsaa Sommeren 1872 deltes mellem Basnæs, Rolighed og Petershøi. Han opholdt sig nu igen – og for sidste Gang! – paa Basnæs 20.8.-2.9.

Kjære Ven!

Basnæs ved Skjelskjør den 21 August 1872.

Deres venlige Skrivelse modtog jeg paa „Rolighed“, netop i det jeg stod ved Indpakning for at flyve herud til Basnæs; her fra sender jeg Dem det Portræt-Kort De ønskede til Fru *Christensen*; jeg har skrevet et lille Vers der paa, jeg tænker at hun vil synes bedre herom, end om jeg kun havde skrevet mit Navn.

Nu er Sommeren snart forbi, men hvor har den været smuk og langvarig, især da jeg allerede først i Mai mødte den ved Donau. Efter at jeg kom hjem har jeg netop kun seet Dem, men ikke ret talt med Dem, jeg veed imidlertid at jeg er venlig i Deres Erindring; og naar jeg nu kommer til Byen mødes vi oftere. Hele to Maaneder har jeg tilbragt paa det gjestfrie „Rolighed“ og al min Digter-Virksomhed for iaar skriver sig derfra. Jeg har skrevet fire nye Eventyr og Historier: Tante Tandpine – Portnøglen – Loppen og Professoren – Eventyrbogen. – Det er et heelt lille Hefte, som rimeligviis udkommer til Julen.

Bring Deres Søstre, ligesom ogsaa Hjalmar og Edgar Collin min venlige Hilsen.

Deres hjerteligt hengivne H. C. Andersen

Til Hr Robert Watt.

E.S. Skriver De til Digteren Longfellow eller til Hr Scudder, da send de kjære Mennesker min varme, hjertelige Hilsen.

Dagbogen 22.8.: „Brev til Robert Watt med Portræt-Kort til Consulinde Christensen i Amerika“. Fru Emmy Laura Christensen, f. Schiøtt (1835-1925) var 1853 i New York blevet gift med den fornævnte fremragende danske Forretningsmand C. Th. Christensen, 1869-73 dansk Konsul i New York, der for sine Fortjenester under Borgerkrigen var avanceret til Brigadegeneral. Inden Andersen i Maj 1870 rejste til Basnæs, havde han i København gjort Ægteparrets Bekendtskab. Nu i 1872 havde han været i Wien sammen med William Bloch 28.4.-4.5. og boet paa Rolighed – med Afbrydelser 23.7.-25.7. og 29.7.-5.8. – fra 13.6. til 20.8. De tre af de fire nye Eventyr, skrevet i denne Sommer: Tante Tandpine, Portnøglen og Eventyrbogen (omdøbt til Krøblingen) tryktes i Nye Eventyr og Historier, Tredie Række, Anden Samling, der udkom 23.11. 1872. Det fjerde, Loppen og Professoren, blev gemt til Folkekalenderen for Danmark 1873. Men i September digtedes en ny Historie, Hvad gamle Johanne fortalte, Andersens sidste. Den kom med i Eventyrheftet.

Kjære Ven! Basnæs ved Skjelsjør den 25 August 1872.

Tak for Deres venlige Brev og dets Bilag fra den ubekjendte „Oprigtige“, det er et ganske net Tanke-Experiment, jeg sender det herved tilbage, da jeg ikke veed om De har Brug for samme.

Det var altsaa til Fru Winsløw og ikke til hendes Søster De ønskede mit Portrætkort; vil De imidlertid give Fru Christensen det jeg har sat hendes Navn paa og lade besørge til Fru Winsløw det jeg her i Dag

sender Dem. Jeg har der nedskrevet to Vers af min Sang: „Danmark mit Fædreland“, hele Digtet er her ikke Plads til. – De kan imidlertid afklippe samme, om De vil, og kun sende Kortet, paa hvis Bagside jeg har nedskrevet paa Engelsk mit Livs Motto, som Eventyr-Digter:

„Livet selv er det deiligste Eventyr“.

I de første Dage af September, om Gud vil, er jeg i Kjøbenhavn, da mødes vi! Hils Brødrene Collin, Hr Carstensen og andre fælles Venner, men særligt Deres egne elskværdige Søstre, og bevar i godt Hjerte og god Tanke

Deres hengivne H.C.Andersen.

Til Hr Robert Watt.

Dagbogen 24.8.: „Brev fra Robert Watt, deri et anonymt Brev fra en ung Dame, meget næt skrevet, hun nævner, naar hun skulde være en anden end sig selv da helst være H. C. Andersen“. Fru Christensens Søster Fru Winsløw var gift med Bankdirektør Ferd.S.Winsløw, Direktør for den skandinaviske Bank i Chicago. Watt havde nydt stor Gæstfrihed under sin Amerikarejse hos Familierne Christensen og Winsløw. Winsløw var i Januar 1872 i København; Andersen traf ham ved en Middag hos Henriques 16.1. og skriver herom i sin Dagbog: „Da jeg talte om Robert Watts Skildring af Chicagos Brand og det senere hadefulde Brev fra en Landsmand Jakopsen, som Bille desværre optog i Dagbladet og Mange fik ud deraf at Watt slet ikke havde været der paa Stedet da han skrev, forsikkrede Winsløw at Watt just var der under Ulykken og med ham havde seet og oplevet hvad han fortalte“.

2.9. flyttede H. C. Andersen fra Rolighed ind i sine Stuer i Nyhavn Nr. 18. Han befandt sig afgjort daarligt, plagedes af Hovedpine, Mavesmerter, slet Humør, grebes af Livslede og af Frygt for at blive sindssyg: „Nerveus og arrig!“ (Dagbogen 7.11.), „Kjed af at leve og dog angst for at dø!“ (10.11.). 20.11. sendte Watt ham sin nye Bog om Amerika, og Dagen efter, at det nye Eventyrhefte var udkommet, noteres: „En smuk Anmeldelse om mine nye Eventyr af Robert Watt (i Dagens Nyheder), skrev ham strax Brev til“ (Dagbogen 24.11.).

Kjære Ven!

Kjøbenhavn 24 Nov: 1872

Natten har været saa lang og smertefuld, Klokken blev halv fem før jeg faldt isøvn og nu først et Par Timer efter, da jeg er oppe føler jeg mig mindre lidende. I dette Øieblik læste jeg i „Dagens Nyheder“ den hjertefulde, inderlig velmeente Anmeldelse af min lille Bog; det kjærlige Sind, den Lyst til at glæde mig, som lyser ud af hver Sætning fik mig, i min

bløde Stemning, i Taarer. Jeg kan og maa tro at *De* har skrevet den, *ingen Anden vilde være saa mild og god mod mig*, og jeg vil saa gjerne tro at det Hele ikke, er kun et velvilligt, kjærligt Hjertes Udtalelse for mig. Har De ikke skrevet den, da bring Vedkommende min kjærlige Tak! Gid ligesaa mild en Dom, tilnærmelsesviis, thi ganske skeer det ikke, maa naae til mig fra de andre Dommere og Meddelere, Venner og Lige-gyldige.

Forund mig et Par Exemplarer af Dags Nummeret. Hils min kjære gode Edgar Collin og Vennerne i Deres Omgivelse, men glem heller ikke at hilse Deres Søstre, de komme mig altid saa venligt imøde.

Deres inderligt hengivne H. C. Andersen

Til Hr Robert Watt.

I Foraaret og Sommeren 1873 tog H. C. Andersen paa en Rekreationsrejse til Schweiz med den unge Forfatter Nicolai Bøgh, men kom sygere hjem, end han var rejst ud. Det var sidste Gang, han var i Udlandet. Sommeren 1874 kom han nogenlunde til Kræfter ved Besøg paa Holsteinborg 23.5.-18.6. og senere paa Bregentved. Watt var 30.9.1873 fratraadt Redaktionen af Dagens Nyheder og 13.6.1874 rejst til Paris efter forgæves 12.5. at have opsøgt Andersen. Anna Henriques (1855-1921) var Vekselmæglerens ældste Datter. Ernest Grégoire havde imidlertid gjort Alvor af at levere en fransk Oversættelse af Eventyrene. Dens lange og indviklede Forhistorie er udredet af Poul Høybye i *Anderseniana* 2. R. 1952 S. 189-95. Sagen havde voldt den syge Digter urimelige Kvaler, men omsider 29.12. 1873 fik han tilsendt sine „Contes Danois, traduits pour la première fois par Ernest Grégoire et Louis Moland“. Litteraturhistorikeren Louis Moland (1824-99) har dog vistnok nøjedes med at skrive den fyldige Indledning. Bogen var (daarligt) illustreret af Yan Dargent (1824-99). 12.1.1874 fik H. C. Andersen Besøg af Watt, „som bragte Efterretning fra Gregoire i Paris at alle Blade der havde paa det hæderligste omtalt mine Eventyr og at hele Udgaven allerede var Udsolgt (den kom ved Juletid), et nyt Oplag paatænkte. Det var mig en sand Glæde at høre, Humeuret blev lettere derved“. Han takkede Grégoire 15.1. i et langt Brev og har nu, da Watt agtede sig til Paris, ønsket, at denne bragte en mundtlig Hilsen og samtidig forhørte sig om, hvorledes det gik med Fortsættelsen af Oversættelsen. Det trak ud, men han oplevede dog lige at se „Nouveaux Contes“. I Dagbogen staar der 9.7. 1875, knap fire Uger før hans Død: „Fik fra Paris mine nye Eventyr paa Fransk med smukke Illustrationer. Glædede mig særdeles“; ja, han dik-

terede endog 13.7.1875 i et af sine allersidste Breve, at Billederne var „De mest verdenssmukke der er givet Eventyrene“.⁶²)

Holsteinborg ved Skjelskjør den 8 Juni 1874.

Kjære Robert Watt!

Hvor De dog er god og trofast. De tænkte paa mig før Afreisen, sagde mig den og vedlagde et hjertelig Lev vel. Men Posten til Holsteinborg kommer seent om Aftenen, Deres Brev indtraf saaledes forrige Søndag og i Brevet stod at De reiste førstkommande Mandag, min Skrivelse kunde altsaa ikke naae Dem her i Hjemmet. Imidlertid sendte jeg Brev til Frøken Anna Henriques og bad hende, gjennem Deres Søster, at skaffe mig at vide hvor De boede i Paris. Iaftes seent kom Brev fra Hr Henriques, han mældte mig at De først forlod Kjøbenhavn paa Tirsdag, altsaa imorgen; jeg antager altsaa at De reiser om Aftenen og denne lille Skrivelse kan da endnu naae til Dem. Ret af mit Hjerte ønsker jeg Dem en glad og lykkelig Reise, tænk som altid venligt paa mig og bring Hr Gregoire min bedste Hilsen og endnu en Gang Tak for hans Omhue for „Historier og Eventyr“, ligesaa her (!) Dargent for de gode Illustrationer, det var en smuk Indledning Hr Moland skrev! Jeg har i et tidligere Brev til Hr Gregoire opgivet flere Eventyr og Historier jeg ønsker optaget i den forventede anden Deel, som vel kommer til Julen. Et dansk illustreret Bind, altsaa 5 Bind af Eventyrene, udkommer her hjemme til samme Tid, det skal blive sendt Hr Gregoire. Jeg befinder mig meget bedre her paa Landet end inde i Byen, jeg har flere Kræfter, kan alene gaae den store Have rundt, derimod lider jeg ideligt af Tryk i Hjertekulen og om Leveren, især om Natten, jeg er tidt ved at faae ganske ondt, som skulde jeg besvime. Iøvrigt har jeg det udmærket her paa Holsteinborg og føler at jeg er en velseet Gjæst. Al Omhu og Hygge har jeg. Herfra tager jeg til Bregentved hvor Grev Moltkes vente mig og derfra, ved Juni Slutning er jeg, om Gud vil, i Kjøbenhavn hos Melchior's paa „Rolighed“, før den Tid, kjære Ven, glæder De mig nok med Brev og opgiver mig Deres Bopæl i Paris! Lykkelig Reise! Vor Herre være med Dem i alt Godt. Deres meget hengivne H. C. Andersen.

E.S. Reiser De med Hr Directeur Andersen og Digteren Erik Bøgh, som man har sagt mig, da hils begge hjerteligst.

Femte Bind af Eventyrene: H. C. Andersens Eventyr og Historier. Med Illustrationer efter Originaltegninger af Lorenz Frølich. Nye Eventyr og Historier III (1874) udkom 20.12.1874. Til at besøge Bregentved var han indbudt af Lensgreve Frederik Moltke og Grevinde Caroline Moltke,

f. van der Maase. Han kom der dog først 3.7.-27.7. og havde i Mellemtiden været paa Rolighed.⁶³⁾ Theodor Andersen var Casinos dygtige Direktør 1869-84; Teatrets Husdigter Erik Bøgh redigerede Folkets Avis 1860-77.

Dette Brev er det sidste, der kendes fra H. C. Andersen til Robert Watt. Fra nu af indtil Digterens Død 4.8.1875 nævnes Watt kun ganske faa Gange i Dagbogen. 30.9.1874: „kjørte med Sporvogn hen ved Volden hvor før Nørreport har været, gik til Robert Watt, som boer ved Siden af Folketheatret“ [Nørregade Nr. 41]. Lille Juleaftens Dag fik han „fra Robert Watt hans nyeste Bog Parisernoveller, ny Række“; Forfatteren kom selv paa Visit 1ste Juledag. I 1875 noteres hans Besøg to Gange, 4.1. og 1.5. Men at Venskabet efterhaanden skulde være blevet mindre varmt, derom fortæller H. C. Andersens Dagbøger ikke noget.

H. C. Andersen i sin Dagligstue, Nyhavn 18. Fot. af Hansen, Schou & Weller 1874. Pladen tilhører Det nationalhistoriske Museum paa Frederiksborg. Lidt formindsket.

NOTER OG HENVISNINGER

Anvendte Forkortelser:

- BEC = H. C. Andersens Brevveksling med Edvard og Henriette Collin. IV-V. 1936
 Breve til Henriques = H. C. Andersens Breve til Therese og Martin R. Henriques. 1932.
 MLE = Mit Livs Eventyr. Revideret Tekstudgave. I-II. 1951.
 Reumert = Elith Reumert: H. C. Andersen og det Melchiorske Hjem. 1924.
 SS = H. C. Andersens Samlede Skrifter. 2. Udg. 1876-80.

Andersens Dagbøger findes i Kgl. Bibl., Collinske Manuskriptsamling Nr. 7, 4to.

(36) Dagbogen 5.6.1868. - (37) SS XI S. 425-34. - (38) BEC IV S. 57. - (39) Om Billederne Erik Dal: Udenlandske H. C. Andersen-illustrationer 1969 S. 22. - (40) Meddelt af fhv. Overbibliotekar dr. phil. E. Sejr, Aarhus.

(41) BEC V S. 399-400. - (42) BEC IV S. 65. - (43) Anderseniana I 1933 S. 76-77. - (44) sst. S. 80. - (45) Oehlenschlägers Poetiske Skrifter, udg. af F. L. Liebenberg XXII 1861 S. 117. Jvnfr. H. Topsøe-Jensen: H. C. Andersen og andre Studier 1966 S. 339. - (46) SS VI S. 101. - (47) Reumert S. 100. - (48) SS XII S. 468-69. - (49) BEC IV 79. - (50) sst. S. 80.

(51) SS XII S. 469. - (52) BEC V S. 403. - (53) Erik Dal: Udenlandske H. C. Andersen-illustrationer 1969 S. 25-27. - (54) C. St. A. Bille: Tyve Aars Journalistik III 1877 S. 562-69. - (55) Dagbladet 1869 Nr. 224 og 257. Referat af Proceduren for Højesteret i Dagens Nyheder Nr. 302 4.11.1869. - (56) Grégoires Navn forekommer for sidste Gang i Hof- og Statskalenderen for 1893; han er formodentlig død samme Aar. - (57) Poul Høybye i Anderseniana 2. R. II 1952 S. 189-90. - (58) Om Oversættelsen Elias Bredsdorff: H. C. Andersen og England 1954 S. 373-80. - (59) VI 1871 S. 22-41. - (60) Breve til Henriques S. 158-59.

(61) H. C. Andersen og Horace E. Scudder. En Brevveksling. 1948 S. 132. - (62) BEC IV S. 328. - (63) Fund og Forskning XVI 1969 S. 95-98.